

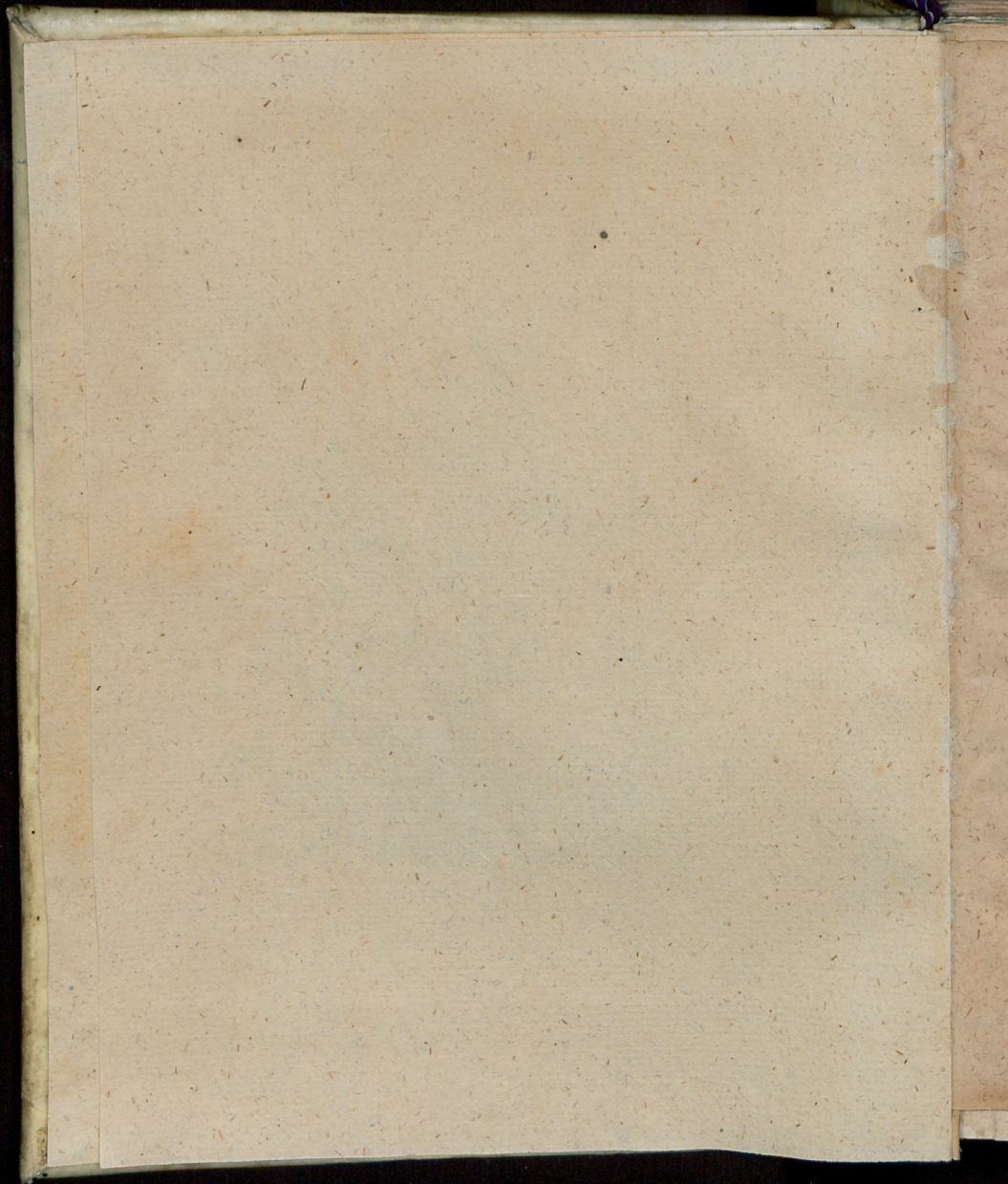

109.

MYSTERIVM
CARNIS ASSAE,

IN
NOCTE PASCHATIS PRIMA
COMEDENDAE,
AD PRAESCRIPTVM DIVINVM,
EXOD. XII, 8, 9.

PRAESIDE
CAROLO HENR. ZEIBICHIO,
ARTIVM MAG. ATQVE ORDINIS PHILOSOPHICI
ASSESSORE,

DIE XX. IVN. MDCCKLII.
IN AVDITORIO MAIORI
ACADEMIAE VITEMBERGENSIS,

DISPVTANDO EXCVTĪET
IOANNES FRIDER. GREIBZIGER,
SERVESTA- ANHALTINVS,
SS. LL. CVLT.

VITEMBERGAE,
PRELO SCHLOMACHIANO.

MYSTERY
CARNIS ASSAE

IN

NOCTE PASCHAE PRIMAE

COMEDIA

AD PRINCIPALIA DIVINAM

CAROLO FRIBERGHIO

IN AUDITORIO MAIORI

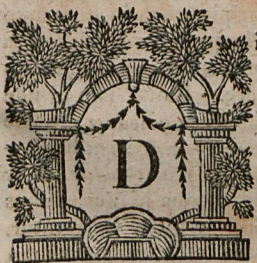
IOHANNES FRIBERGHIO

MYSTERIVM
CARNIS ASSAE,
IN NOCTE PASCHATIS PRIMA
COMEDENDAE.

ΠΡΟΛΟΓΙΟΝ.

ignus est profecto, qui inuestigetur curatius, iteratisque expendatur vicibus, cum uirorum etiam eruditissimorum torserit ingenia, locus quispiam insignis, in quo de Seruatore Optimo, uelut *Paschalis Agni Anima*, (a) loquitur IUSTINVS, cognomento MARTYR. Hic, ubi contra Tryphonem acriter neruoseque disputat, inter oracula complura, quae, uasfricta Iudaeorum ac malitia, proscripta queritur e S. Codice, refert particulam quandam illustrem, ab Esra olim, in celebratione Paschatis Iudaici, cuius mentionem facit Liber ESRAE, (b) recitatam. In hac exhibetur Christus, uerus antitypus Paschalis Agni, adiectis quibusdam, uberius hic non persequendis. Cum enim uerba

A 2

integra

(a) Ita argumentum huius loci effertur in RADVLPHI CVDWORTHII *Diss. de Vera Notione Coenae Dom.* c. II. §. XII. quae, latine uersa,

a Celeb. MOSHEMIO adiecta est ad calcem *System. Intell.*

(b) VI, 19. sqq.

integra legi possint apud IVSTINVM ipsum, compendii causa prima saltem eorum, quae expuncta putat Pater, quibusque maximum inest pondus, iam subiicienda sunt: *Καὶ εἶπεν Ἐσδρας τῷ λαῷ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΠΑΣΧΑ Ο ΣΩΤΗΡ ΗΜΩΝ, ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΦΤΗΗ ΗΜΩΝ. Et dixit Esra: HOC PASCHA SERVATOR NOSTER EST, ET REFUGIVM NOSTRVM.* (c) Haec et sequentia uerba, uti citantur a IVSTINO, sermone reddita Latino, legis etiam apud LACTANTIVM, (d) qui tamen, solum in Esra ea scripta esse, pronunciat, non addit, utrum sint erasa, neque mentionem iniicit IVSTINI. Est igitur commemorabilis maxime hic locus, et excussione dignissimus; sed difficultatibus etiam, haud minimis, laborat. Quapropter non miramur, si nihil, nisi, quod prodita haec reliquerit IVSTINVS, definire uideamus CHRISTOPH. CELLARIVM, (e) PAVL. COLOMESIVM, (f) itemque IOSEPH. ISAEVM, (g) quorum ultimus locum apud LACTANTIVM dicit *insignem, quem nunc non habeamus*, addit testimonium IVSTINI, praetereaue nihil. Quid igitur hic dicendum? Proscriptam e Codice sacro hanc docet portionem IVSTINVS, itaque, antea extitisse ibi, necesse est. Si, nullum proferri Codicem a Patre hoc, obiicit, respondemus, hoc non permittere institutum eius, ubi strictim disputat de singulis, unique argumento continuo subiicit alterum: neque etiam in numerato omnes omnino habere eum potuisse Codices. Itaque fides ipsi habenda sine controversia est, cum disputet cum Tryphone, qui sine fundamento obiecta refellere confestim poterat atque eludere. Innixi iam in fide IVSTINI, obseruemus, loqui eum non de Hebraicis Codicibus, sed de *Graecis*, ideoque non tam Iudaeorum, quam *Christianorum*, manibus tritis, ut recte etiam notat IO. ALB. FABRICIVS. (h) In Codice igitur *Hebraeo* haec extiterunt nunquam, quia exinde, neque in Versionibus ueteribus, neque in aliorum Doctorum Ecclesiae scriptis, exhibentur. Quodsi autem extitissent ibi, Iudaeos haud ausuros fuisse, existimandum est, tantum committere facinus in Codicem suum, cuius auctoritas sacrosancta ipsis erat. Detorquere quidem, ut solent, potuissent in sensum longe alium, qui ab explicatione abhorreat Christianorum, non expungere. Atque hac ratione haec legit IVSTINVS, non in Codicibus

Hebraeis,

(c) *Dial. cum Tryphone*, OO. p. 297.

sq.

(d) *Diuin. Institut.* L. IV. c. XVIII.

(e) *ad loc. cit.* LACTANT.

(f) *Obseru. Sacr.* p. 16. in OO. ex edit. FABRICII, p. 520.

(g) *Annot. ad loc.* LACTANT. p. 333.

(h) *Cod. Pseudepigr. V. T. T. I.* p. 152.

Hebraeis, sed Graecis. Ex quo factum est, ut quidam, uel ipsum *Apostolum* eam respectare, crediderint, pericopam, quando dicit: *ἰ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπέξ ἡμῶν ἐτύθη, Χριστός.* Ita COLOMESIO (k) uisum. At recte ait FABRICIVS, (l) non constare, locum hunc IUSTINI ab *Apostolo* lectum fuisse unquam. Et uidetur potius additamentum in *Efra* ex collato hoc et ascripto loco arecessendum, quam contrarium asserendum, uti haud inconcinne coniiicit STEPH. LE MOYNE. (m) Quando autem LACTANTIUS, Latinae Pater Ecclesiae, eadem producit uerba, uel eum inuenisse illa, putandum est, in *Codd.* quibusdam *Latinis*, uel accepisse a IUSTINO, omisis ipsius querelis erga Iudaeos, corruptores. Dubitandum iam non est, adfuisse uere in *Codd.* quibusdam particulam insignem, si non in *Latinis*, tamen in *Graecis*. Atque horum Codicum iam *seculo II. et III.* extitisse nonnullos, cum loco integro, iis inserto, Idem ostendit LE MOYNE. (n) Interim, ipse quaestionis cardo uertitur in eo: Vnde eos in *Codices*, et a quibus, uerba, *Efrae* tributa, fuerint intrusa? Non uidetur spernenda sententia IO. ALB. FABRICII, loco adducto existimantis, eosdem illos, qui *Psalmi* (o) uerbis: *Dominus regnauit*, addiderint ἀπὸ τοῦ Ξύλου, quae non apparent in *Hebraeo*, pluraque alia accessionibus quibusdam adauxerint oracula, hanc etiam particulam, ex *Apocrypho* quodam libro decerptam, alluisse Textui *Efrae*. Sed conferamus etiam sententiam STEPHANI LE MOYNE, (p) qui aequae generatim de Auctoribus differit ac FABRICIVS, sed simul affert alia, non inconuenientia, de ratione huius pericopae insertae. Docet enim, Christianos ipsos non *quinque uersus* de Paschate, apud *Efram*, legisse tantum in Festo hoc, sed *lectionem* fuisse multo *auctiorem*, per plures accessiones, neque *Hebraeo* Textui, neque etiam uersioni *Graecae* generatim, sed *Codicibus* saltem quibusdam *Graecis*, imo et *Latinis*, intextas, quas adiectas esse, colligit, ad *lectionem Paschalem*, a Christianis, non fraude, non prauo consilio, sed ad maiorem solennitatis, Christum respicientis, explicationem. Pergit, occasionem dedisse ad haec forsan, praeter locum Paulinum, etiam illud ex *PARALIPOMENIS*, (q) ubi, in enarratione Paschatis, occurrit *Θυσία σα-*

A 3

τηρίε.

(i) 1. CORINTH. V. 7.

(n) l. c. p. 255.

(k) l. c. p. 16.

(o) PS. XCVI. 10.

(l) l. c. p. 1152.

(p) l. c.

(m) Not. ad Hippolyti Serm. contra

Graecos, Var. Sacr. T. II. p. 253.

(q) II. PARALIP. XXX. 23.

regis. Haec additamenta margini Codicum quorundam dicit sociata, postea, in descriptione Codicum, ab amanuensibus, non satis cautis, intrusa in ipsum Bibliorum Textum. Inde Patres, IVSTINVM et LACTANTIVM, ex loco hoc disputasse, uelut ex fonte genuino. Lecta etiam haec, asserit, tempore *Hippolyti*, qui non diu post IVSTINVM uixit, aetatem uero LACTANTII pluribus annis superauit. Indequē illustrat *Canonem* quendam *Paschalem*, monumentum antiquitatis longe praestantissimum, Romae MDLI. in aede Laurentiana effossum, exhibens Statuam Marmoream, cum Cathedra et Inscriptionibus, ad hunc spectantibus, ut ipsi uideatur, *Hippolytum*, huiusque honori dicatis. Mitto alia, quae legantur apud ipsum Virum Doctissimum. Ut tamen aliquid habeamus de *auctoribus* facti, tam commemorabilis, conferenda est sententia sagacissimi rerum difficillimarum Inuestigatoris, literarumque elegantiorum Vindicis egregii, quem honoris causa nominamus, Summē Reuerendi IO. LAUR. MOSHEMII, quam, in uberrimis in CVDWORTHVM Commentariis, (r) tulit. Cum enim ipse CVDWORTHVS, qui hunc citat IVSTINI locum, haud aperuerit, quid sentiat, tanto auidius mens rerum harum tam intelligentis Arbitri capienda est. Utar autem ipsius potius, quam meis uerbis: *Ego longe putem uerifimilius, in libro Esrae hanc nunquam orationem fuisse lectam, sed Iudaeum aliquem Alexandrinum, qui Christianam amplexus erat religionem, inconsulto quodam erga hanc studio, eam in Codicem quendam intrusisse, quo facilius ciuium suorum pertinaciam flecteret. Constat inter eruditos, Iudaeos, Alexandriae degentes, religiosi eiusmodi fraudibus uti non fuisse ueritos, etiam ante religionem Christianam introductam, et perniciosam hanc pro ueritate mentiendi consuetudinem ab his et Platonici ad Christianos transisse.* Haecenus MOSHEMIVS. In quibus omnino acquiescendum esse, duco, cum difficultas huiusmodi in rebus sese offerat tanta, ut coniecturis uti tantum liceat, non argumentis. Superest tamen, ubi de auctoribus additamenti, in Textum illati, eruditorum sententias produxi, ut, quibus *proscriptio* debeat et *expunctio*, inquiratur, cum de hac IVSTINVS fuerit conquestus. LE MOYNE Iudaeis tribuere eam non dubitat, praecipue, quod uiderint, *uersiones Graecas*, ab Hebraeo Textu discedentes, *auctas et foetas uariis appendicibus, ad usum Christianorum.* Quod impossibile tamen putat FABRI-

CIVS.

(r) ad l. c. Dissertationis CVDWORTHE.

CIVS. Sed ipse FABRICIVS hac de re asserit nihil, nihil etiam CVDWORTHVS, ipseque MOSHEMIVS. Interim, si quid recti sentimus, hoc forsitan erit. IVSTINVS M. laciniam hanc pro tali habuit, quae in omnibus apparere debeat Codicibus. Quam cum ibi non inuenerit, accusat corruptionis Iudaeos. Sed in hoc labitur pius et eruditus Pater. Non enim quaerere in omnibus Exemplaribus eam debebat, sed in iis tantum, in quibus, amanuensium lapsu, ex margine alicuius Codicis fuerat in Textum illata, quod uero factum erat in paucis, Graecis uidelicet, cum de Latinis forsitan dubitandum sit. Ipse ergo Tryphon hoc negat, ac dicit impossibile, nam talem Codicem non uiderat. Ergo a quibusdam addita quidem haec uerba sunt, a nullo uero expuncta. Si autem eos desideres Codices, in quibus legit IVSTINVS, hos, a tanto spatio temporum, intercuisse, haudquaquam dubitandum uideret. Vnde et hic IVSTINI locum egregium dimittimus, cuius tamen uerborum ueritatem diuinae euincunt literae, quando de Christo, uera *Paschalis Agni Anima*, plura inuicissimaque suggerunt argumenta, intuentes in eum, uelut in agnum *ἀμωμον καὶ ἄσπιλον*, (r) ad lanienam ductum, (t) ac denique *ἐσφαγμένον*; (u) in sanguinem uero Messiae, tanquam in *αἷμα ἀγνῆς*. (x) Et certe, tamen multi sint ritus, in Agno Paschali maectando et parando, a Deo praescripti, paucissimi tamen erunt, qui non sublimiorem includant sensum. Quid enim sibi uult custodia Agni in Vrbe? quid tempus uespertinum? quid maectatio ereffusio sanguinis? quid aspersio? quid denique ipsa, in *Veru, Affixio et Assatio*? quae et alia plene non intelliguntur, nisi, respectu habito ad Messiam. De ritu potestremo igitur cum quaedam disputanda iam sint ad Legem Diuinam, in Paschatis institutione promulgatam, (y) praesidio Numinis recti, ad propositum ueniamus.

(r) I. PÉTR. I. 19. add. EXOD. XII. 5.

(u) APOCAL. V. 6.

(t) IES. LIII. 7.

(x) APOCAL. VII. 14.

(y) EXOD. XII. 8. 9.

§. I.

t, qua ratione apparari, uelit, Paschalis Agni carnem, distinctius doceat Legislator Supremus, segregat quaedam, quae abesse a conuiuio, tam solenni, cupit. Ac primo quidem, ab ea abhorrendum esse, monet, carne, quae נב uocatur Hebraeis. Nemo est, literarum Hebraearum tam leui cognitione tinctus, quin, uocem נב in significatione sumi communiter, sciat, particulae, interdum *nunc* notantis, plerumque uero *obsecrandi*, uel *optandi*, sensu praeditae. z) At, parum uideat, necesse est, qui hanc, in oraculo nostro, uim esse tribuendam uoci, serio asseuerare uelit. Namque hic particulae notionem habere nequit, sed *nominis* eiusmodi nota est, quod carni competat, hoc est, Grammaticorum si utare stilo, *adiectiui*. Est autem, hoc in sensu, uox ἀπαξ λεγομένη, ut Concordantias adeunti innotescit, eo-que plus difficultatis habet. Hinc, in uera euoluenda significatione, si dissentire uideas eruditos, demirari noli. Interim asserendum aliquid, quod textui, et materiae, de qua dicitur, conueniat. Singularis profecto opinio est, quae in mentem uenit OLEASTRIO. Huic cum minus uideretur commoda aliorum interpretatio omnium, ipse, surrogata alia, a Radice נב arcessit nomen. Notat autem illa Hebraeis *frangere, dissecare*. Inde caro נב ipsi est *diuisa, fracta, dissecta in frustra*. Sed, quis non perspicit, exinde dimanare ea, quae aliquid omnino secum ferant incommodi. Ex mente enim huius uiri praecepit Legislator, Agnum non *edendum* esse *dissectum*, quasi sermo esset non de praeparatione ad edendum, sed de ipso edendi actu. Quomodo uero uel fingendo assequeris, agnum quendam consumi posse integrum, non diuisum, nec dissectum, nisi ore gaudeas Cyclopico, homines ac uerueces deglutiente, ut ex historia constat Vlyssis. Loquitur Deus infra, quod non negamus, de integri agni assatione, hic uero, quod ex חכח intelligis, de esu ipso, qui fieri nequit, sine praeuia dissectione et separatione. Ita occurrunt OLEASTRIO, cum SAM. BÖCHAR-TO, (a) ANDR. RIVETVS, (b) et IO. SPENCERVS. (c) Interim habet

(z) Vid. CHRIST. KOERBERI *Lexic.**Tract. VIII. Can. I.*Partic. Hebr. p. 82. IAC. GVSSE-
THI Comment. L. Hebr. p. 486. sq.

(a) Hierozoic. T. I. fol. 594.

SAL. GLASS. *Philol. S. L. III.*

(b) Comment. in Exod. OO. T. I. p. 892.

(c) de Leg. Hebr. Ritual. L. II. c. IV. p. 237.

habet ille opinionis suae socios; nam, ante hunc, eadem arrisite explicatio Iudaeorum nonnullis, quos producit ABEN ESRA. Et, parum abest, quin eorum in sententiam ingrediatur quivis, qui, idem sentire, intellexerit, uel ipsum sagacissimum Francogallum, IAC. GUSSETIVM, (d) quibusdam rationibus nixum. Partim enim nullam, inter *crudum* et *obsecrationem*, affinitatem uidet; partim inconueniens putat, nouam introducere uelle significationem, radice destitutam. Vbi tamen continuo respondetur: ad rationem *primam*, affinitatem desiderari haud debere, cum crudi sensus nitatur non significationi particulae, *quaeso*, sed radicis Arabicae, unde nomen נָ אrecessitur; ad *alteram*, nouam significationem ideo introducendam, quia uox haec, in forma nominis spectata, ἀπαξ λεγομένη est: eam tamen non carere radice, quae quidem Arabica iam est, olim uero, et in usu suo primo, uere Ebraica fuit, uti, de ceteris Arabum radicibus, existimari constat. Spreta igitur notione *dissecti*, exquirenda est alia. At, unde? si adeamus Interpretes, complures significationem *crudi* huic uindicare dictioni, animaduertimus, qui quidem non prorsus sunt abiiciendi, non tamen audiendi, nisi sobrie mentem explicantes. Pro *cruda carne* נָ acceperunt Metaphraetae, qui saepenumero sunt Paraphraetae, antiquiores. Ita enim ALEXANDRINI ὠμὸν transferunt, de quo uocabulo monet HENR. STEPHANVS, (e) quod de *fructibus*, de *cibus* ac *morbis*, dici solet; cum tamen primo statim loco ὠμὸν carnem dicat *crudam*, neque assam, neque elixam, idem nomen et hic quo minus hoc modo accipiat, quid impedit? Accedit ONKELOS: כַּר מֵי cum uina est; PSEUDO-IONATHAN similiter. Ita et SYRVS: כַּר מֵי ut uinam. Iam autem caro uina, stilo Scripturae, non est ea, quae pleno sanguinis gaudet circulo, musculos, uenas ac uasa cetera percurrente, uitamque animantis sustinente; sed, quae, effuso licet sanguine, cibo tamen hominis haud inferuit, nisi bene praeparata. Euoluatur locus clarissimus, ubi כַּר מֵי כֶּשֶׂר caro uina dicitur ea, quae nondum est assa. (f) Profecto autem nimis crude haec acciperet, qui uoculam נָ per notionem *crudi*, h. e. plane non cocti, interpretaretur. Carnem enim, plane *crudam*, prohibere Deus hic non potuit, partim ideo, quia etiam, speciali deficiente interdicto, instar leonum, carnes animantium, pal-

B

pitanes

(d) l. c. p. 487.

(e) *Theſaur. L. Graec. T. IV. col. 778.*(f) *I. SAM. II. 15.*

pitantes adhuc, et calore quasi vitali ac nativo gaudentes, haud deuorare poterant Iudaei, cum Cyclopicum uideretur, gentiumque moribus plane affine: partim, quia Lex promulgata iam tum fuerat de non comedenda carne *cum anima*, siue, *cum sanguine*, (g) quam Iudaei, uti perpetuo, sic etiam, Agni Paschalis cum agerent conuiuas, obseruare cogebantur. Quid igitur hic sit dicendum, iamiam aperiemus paucis.

§. II.

Vescantur, in prima institutione, Paschali Agno profecturi, a quibus, ut cito ac celeriter cibus hic pararetur, curandum erat. Quia igitur uerendum uidebatur, ne forte, festinatione compulsi, carnem edant, parum coctam, sed leuiori paulo cura paratam, necessarium maxime erat mandatum, de non comedenda carne Agni **NS**; unde cognoscitur, **NS** non esse plane crudam carnem, sed *semicoctam*, *semiaffam*. Comprehendit igitur sub se caro **NS** duas illas carnis imperfectae species, quas profert ARISTOTELES, (b) quarum altera dicitur *μολυνσις*, ubi caro manet *ἡμιέφθη*, *semicocta*, et opponitur *ἐψήσει*, *elixationi*, altera *ζάτευσις*, in qua caro est *ἡμιόπτη*, *semiaffa*, quaeque opponitur *ὀπτήσει*, *affationi*. Vtramque, inquam, latere putandum est, sub **NS**, cum per hanc indicetur caro, quae ignem quidem sensit, sed non ita persensit, ut ad cibum hominis idonea sit, quin potius imperfecte est parata, siue id factum per ignem, in affatione, siue per aquam, in elixatione. Huius generis carnes, imperfecte coctas, habes in historia filiorum Eli, qui immoderata adacti ingluuie, in eas irruebant, e lebetibus, ahenis et cacabis, fuscina tridente extrahendas. (i) Hanc uocis **NS** significationem non tantum probat lingua *Arabica*, ubi nomen idem, cum radice Ebraea, iam deperdita, haud dissimili sensu comparer, quod ex CAMO, GIAVHARIO, aliis, probat GOLIVS, atque inde SAM. BOCHARTVS, (k) cum quo comparetur IO. HENR. HOTTINGERVS, (l) qui obseruat, ex *Arabico* sermone arcessi nomen **NS** a RASCHIO et ABEN ESRA, unde idem retineat, in huius dicti translatione Arabica, IBN-SINA: Sed ipsi etiam Interpretes et Commentatores, cum Hebraeorum, tum Christianorum, eam corroborant uim uocis. Ex illis TARGVM HIEROSOL. **NS** uerit **מחבת**, quod interdum quidem

(g) GENES. IX. 4.

(b) Meteor. L. IV. c. III.

(i) I. SAM. II. 13.

(k) Hieroz. T. I. col. 594. 595.

(l) Analect. Histor. Theol. p. 146. add. EIVSD. Ius Hebraeor. p. 23.

quidem redditur *tostum*, *assum*, at hoc loco *semiaffum*, *ustulatum*, *semicoctum*, quo sensu in *Aruch*, *Elia*, itemque in Edit. *Pentateuchi* cuiusdam cum triplici Targum, occurrere, docuit IO. BVXTORFIVS. (m) Adde RASCHIVM: שאינו צלוי כל צורכו (caro) quae non assa est ad necessitatem. POMARIUM: כלהי אפוי בשלמות non cocta in perfectione. Audi distinctius uocem explicantes Hebraeos, carnem נא uocantes, הכשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם Carnem, quam effecit quidem ignis, quaeque paululum est rosta, nondum tamen apta esui hominis. Lege haec apud MAIMONIDEM (n) et R. LEVI BARZELONITAM. (o) Subscribit Translatorum Hebraeo-Germanicorum uterque, IEKVTHIEL: Halb gar gebraten, IOS. ATHIAS: Halb gebraten. Praeter Hebraeos, ex Christianis notant LYRA et STEVCHVS, in Hebraeo esse *semicoctum*, apud CHRISTOPH. CARTWRIGHTVM, (p) ubi ipse tamen labitur CARTWRIGHTVS, dum, quomodo, eorum ex mente, illud adfit in Textu, haud perspicit, et sua in uersione *crudum* ponit. Bene etiam IO. CLERICVS, (q) ex suo tamen quaedam addens: *Videntur intelligi carnes leuiter in craticula tostae, quemadmodum hodieque costae agnorum torrentur.* Adde ANDR. RIVETVM, (r) qui transtulit *carnem semicoctam, non satis assatam, indigestam*, his adiectis: *Nos Galli saepe dicimus, carnes crudas esse, quae non sunt satis coctae.* Si igitur, ut apparet ex haecenus dictis, caro cruda non interdicitur, opposita haec lex esse nequit iis, qui *cruda* delectantur. Ex quo collabascit opinio IO. SPENCERI, (s) Viri eruditi, sed sua abusi eruditione. Vbi enim hic prohiberi, uider, carnem נא, continuo, laudatis uersionibus antiquioribus, supra reiectis, illam interpretatur per *crudam*, easque respici gentes, existimat, quae olim, ore cruento, crudas animantium carnes, cruda membra et uiscera, desiderio incredibili, appetierint dilanianda, testibus IVL. FIRMICO, EVRIPIDE, PLVTARCHO, ipso etiam MAIMONIDE. Quod uel in Festis gentium legimus actum, unde *ἀμοφάγια*, *Crudiuora*, in Bacchi honorem acta, apud ARNOBIVM, CLEMENTEM, PRUDENTIVM, ex quibus de iis disserit IO. MEYRSIVS. (t) Sed audiamus SPENCERVM: *Si in tantis tenebris hiscere liceret, dicerem, Deum carnem crudam a Paschatis ritibus praec-*

B 2

cepto

(m) *Lex. Talmud. col. 589.*(n) *De Paschate, c. VIII. §. 6.*(o) AP. HOTTING. *de Iure Hebr. p. 23.*(p) *Elect. Targum. Rabb. in Exod. p. 19.*(q) *Comment. in Exodum, p. 51.*(r) *Comment. in Exodum, OO. T.I. p. 892.*(s) *l. c. p. 238.*(t) *in Graccia Fer. p. 282. sq.*

cepto speciali remouisse, quod usus carnis discriptae, et sanguine recenti horridae, in Daemonis festis et ritibus foederalibus plurimum olim inualuerat. Quanquam autem haec latius disputat Vir eruditus, copiosius tamen a nobis persequenda ea non sunt, cum de praecepto exponamus affirmatiuo, negatiua paucis attingamus. Interim conferantur, quae, rationibus sat idoneis, Cel. PETR. ZORNIVS (u) contra hunc differuit.

§. III.

Praeter carnem, non plene perfecteque coctam, uel assam, interdicuntur et ea, quae est **בשל ממשל במים** *coquendo cocta in aquis*. Radix hic apparet **בשל**, de qua haud inficiamur, quod, simpliciter posita, saepenumero coctionem indicet, *in aquis factam*. Hoc enim sensu legitur de *cocta* sacrificiorum carne, (x) de Man, in leberibus *cocto*, (y) de infantibus, in obsidione Hierosolymorum a matribus *coctis*, (z) de *coctione*, in Sabbatho intermittenda, (a) de pulmento *cocto*, (b) de *coctione* in ahenis, N. T. tempore expectanda: (c) unde postea *matu- rescere* denotat, ac transferuntur ad messem *matuam*, (d) atque ad botros *maturos*, (e) folis calore coctos, uelut aestu ignis coquuntur cibi. Ideo tamen non perpetuum hunc dicimus significatum et constantem, qui non mutari possit, adiecta uoce alia. Est igitur **בשל** frequentius idem, quod, *parare* cibos, ut possint comedi, quocumque id fiat modo. Et duplex sic admittenda est coctio; alia **בשלה באש** *coctio ad ignem*, quae conuenit cum assatione; alia uero **בשלה במים** *coctio in aquis*, hoc est, elixatio. Profecto Rad. **בשל** de ipso Agno Paschali, tempore Regis Iosiae apparato, legitur. (f) Verba sunt: **ויבשלו הפסח באש** *Et coxerunt Agnum Paschalem igne*. Falleris, si hic intelligis coctionem in aqua, cum obstat partim dictio **אש**, discretiua, partim, praeceptum de assanda duntaxat carne Agni. Accedit, quod sic confestim distinguatur a reliqua sacrificiorum carne, quae coquenda erat non igne, sed **בסירות וכסירות** *in ollis, in lebetibus, atque in abentis*. Vnde explicanda iterum sunt uerba ea, quibus Deus Agnum Paschalem *coctum* deside-

(u) *Biblioth. Antiq. et Exeget.* p. 228.

237.

(x) EXOD. XIX 31. EZECH. XLVI 20, 24.

LEV. VIII 31.

(y) NUMER. XI 8.

(z) 3 THESEN. IV, 10.

(a) EXOD. XVI. 23.

(b) II. SAM. XIII 8.

(c) ZACH. IV. 21.

(d) IOEL. IV. 13.

(e) GENES. XL. 10.

(f) II. PARAL. XXXV. 13.

desiderat, mandato clarissimo, **ובשלה** et *coques*, (g) ubi non cogitandum est de coctione *in aquis*, licet neque **אין** adiiciatur, neque **מים**, sed de coctione *ad ignem*, quae iam superiori praecepto distincte fuerat tradita, quod hic uult, repeti, Deus. Ais uero, tam *coctum*, quam *assum*, ab igne, tanquam causa efficiente, proficisci. Recte quidem; ibi tamen ignis operatur mediate, per feruentem lebetem, indeque aestuantem aquam, hic uero immediate, nullo intercedente medio alio. Ergo coctio in aquis est ueri nominis *coctio*, siue *elixatio*, quae non tam ex uerbo **בשל**, quam ex discretiuo uocabulo **מים**, intelligi debet. Textum Hebraeum secutus est Targumista, **אין**, iisdem retentis uerbis, ad genium saltem Chaldaicum flexis. Conuenit cum hoc interpret **סורוס**. Solus PSEUDO-IONATHAN, qui fabulis, nugis Kabbalisticis, et singularibus indulget opinionibus, nouam profert interpretationem, uidelicet, edendum esse agnum, **ולא כר בשלה כחמרה ומשחה ושקוינו** Neque, quando coquitur in uino, uel oleo, uel liquore: (alio) neque, quando coquitur in aquis. Verum, praetermittamus et haec, quae ad coctionem attinent, atque ad praeceptum accedamus affirmatiuum, quod quo studiosius fuerimus profecuti, tanto facilius, cur hucdum prolata interdicantur, assequemur.

§. IV.

Ab his igitur, de quibus diximus, carniu generibus cum abstinendum sit, nullum remanet, praeter *Carnem Assam*. Atque haec est card ea, quam Deus, Legislatoꝝ, praescribit, quaeque sola **אש צלי**, *assa igne*, nuncupari potest. Nemo est, qui, **צלי** Hebraeis *assandi* usurpari sensu, nesciat. Verbum enim hoc, tamen in Codice V. T. non legitur frequentius, significatum tamen, sicubi occurrit, certum habet et determinatum. Quem plane etiam confirmant Versiones Interpretum ueterum. Ex his **εἰς ἑβδομήκοντα** reddunt: **ἐπὶ πύρι**. **אין** **אש צלי** quod eodem sensu, uerbo saltem loco nominis adhibito, legitur in Cod. GITTIN: **אש צלי כחמרה ומשחה ושקוינו** *assam* (carnem) *per ignem*. Hanc, *carnem assandi* animantium, consuetudinem apud Hebraeos longe fuisse receptissimam, facile probauerim. De *Carnibus Assis*, quas, insigni flagi-

B 3

tio,

(g) DEUT. XVI. 7.

(b) EVXT. Lex. Talmud. col. 860.

tio, petebant, pro sacerdote, filii Eli, locus est clarissimus, (i) ad quem, quae notat 10. CLERICVS, (k) conferantur. Pertinebat autem hic mos non ad carnes solum animalium maiorum, *ovium* puta, *vitulorum*, *vervecum*, *agnorum*, *hoedorum*, *caprarum*, sed ipsorum etiam *piscium*. Vnde in TALMVDE: (l) צולין רגים על אסכרה *Assant pisces super craticula*. In ipsa etiam historia Euangelistarum, Christo, post resurrectionem, *ἰχθὺς ὀπτή μέγος* (m) legitur oblatum, una cum *sano*, pulmenti loco addito, quibus ille uescebatur secundum τὸ edere potentiae, non indigentiae, ut loqui amant Theologi. Eisdem *pisces assos* offendimus in libro TOBIAE, (n) in historia piscis, e Tigridi extracti in ripam. Hic enim secatur in frustra; Partes quaedam *assantur*, ceterae saliantur, seruatae in profectioem, ut uersio docet LVTHERI. Cui tamen textus aduersatur Graecus, qui saliturae haud meminit, sed tantum *piscis assi*, ante iter susceptum consumti: τὸν δὲ ἰχθὺν ὀπτήσαντες ἔφαγον, subiuncta statim profectioe. Quae lis quomodo componi debeat, ostendendum est alibi. Ceterum, quaeri poterat, quibus ex causis uerbo צלה, cui simpliciter spectato, *assandi* inest significatus, in lege diuina societur nomen אסא, uelut superuacaneum. Ad quam tamen quaestionem quae pertinent, in sequentibus expedientur.

§. V.

Ipsam iam assandi Agni rationem ut perspiciamus ordine, age, quae-
nam praecesserint, hoc est, *praeparationem*, persequamur pau-
cis. Sunt autem praescriptae, seruabatur, ex mandato legis, per septem
dies, usque ad παρασκευῆν Festi Paschatis, stricte sic dictam. Hora de-
finita inter duas uesperas ruente, humeris impositus, a patrefamilias ad
Templi ferebatur Atrium Interius, cuius parietes, in honorem tantae
celebritatis, multis ac diuersorum colorum tapetis exornabantur. Ob
insignem Israelitarum accedentium multitudinem, cum intromitti
omnes una non possent, in duo diuidebantur agmina, quorum unum
introibat post alterum. Oblato igitur, pro consuetudine, uespertino
agno, primum ingrediebatur agmen in Atrium, ubi conspiciebantur
stantes

(i) I. SAM. II. 15.

(k) Comment. in Libb. Samuel.
p. 183.

(l) Cod. PESACHIM Miscbn. c. I. §. 9.

(m) LVC. XXIV. 42.

(n) VI. 7.

stantes in serie Sacerdotes, cum peluibus aureis atque argenteis, ad sanguinem excipiendum. Afferebat primus Israelitarum Agnum suum, פסח לשם פסח *sub nomine Agni Paschalis*, eundemque, examinatus a Sacerdote, an sine macula sit pecus, maetabat inter duas uesperas, cultro illo, qui ante Sabbathum in Atrio deponi solebat. Maetationem peragebat ipse Agni Dominus, Sacerdotum uero erat, excipere sanguinem. In hoc maetationis negotio canebatur Hallel, in eoque Messias ipse, pro reatu generis humani, sacro hoc Paschali tempore, aliquando enecandus. Transacta maetatione, accedebant ceteri, maetatum uero Agnum paterfamilias deferebat ad columnam Atrii. Eo delatum suspendebat de uicino uel columnae, uel parietum Atrii, uel etiam, si hi non sufficerent, de baculo, humeris Domini atque alicuius ex sociis imposto. Nudabatur Agnus, et, detecto corio uentreque dissecto, extrahebatur adeps, qui confestim dabatur Sacerdoti, ut, sale conditum, rite offerret in altari, atque adoleret igne, ibidem ardente. Hoc facto, paterfamilias Agnum, circumuoluta pelle, deportabat, ex Atrio et monte Templi, ipsam in urbem ac domum suam. Extrahebantur intestina, cor, iecur, et cetera. Abstergebantur fordes, Agni integri, per lotionem. Quibus omnibus ordine peractis, nihil supererat, quam, ut cum Agno ipso, rite parato, properarent ad Assationem. Confirmo praecipua ex his paucis uerbis MAIMONIDIS: (o) דם הפסח טעון שביכה כנגד היסוד ואחר כך ששופכין רמו מפשיטין אותו קורעין את בטנו ומוציין את אמוריו ומקטירין אותן חלבין כל זבח וזבח לברו ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו ומבינה לירושלם וצלהו ואוכלו לערב: *Sanguis Paschalis effundendus est ad basin. (altaris.) Sanguine effuso, exiunt illud pelle, diffundunt uentrem eius, et educunt exta, eorumque adolent adipem, sacrificii uniuscuiusque seorsim. Dominus uero sacrificii accipit Pascha suum cum pelle, et, deportatum Hierosolyman, assat atque consumit uespere.* At, latius haec deducta inuestigare cupientibus, praeter TH. DASSOVIUM, in *Antiquit. Hebraeis*, adeundi sunt 10. LIGHTFOOT, (p) 10. LVNDIVS, (q) et ceteri, qui de Solennitate Paschatis enucleatius expofuerunt.

§. VI.

Pertinet ad hanc praeparationem inprimis quaestio: Vtrum *Oleo* etiam, ante affixionem, in ueru factam, illinere Agnum confueuerint Israe-

(o) *De Paschate, c. I. §. 6.*(p) *OO. T. II. p. 376.*(q) *Iud. Heiligth. p. 987. 599.*

Israëlitae? Hanc generatim, sed paucis, affirmat TH. DASSOVIVS, (r) et Oleo, pronuncians, et *Vino*, unctionem potuisse institui. Distincte tamen loquendum hic esse, nos edocet MISCHNA, (s) asserens, si *Pachate* uestatur כְּהוֹנֵי הַכֹּהֲנִים *societas Sacerdotum*, ungendam esse Agnum, בשמן תְּרוּמָה *Oleo oblationis primae*, sin sit כְּהוֹנֵי יִשְׂרָאֵל *societas Israelitarum*, h. e. plebis, lauandum quidem esse tantum et assandum, nihilo tamen minus posse ungi, sed בשמן של מעשר שני *Oleo decimarum secundarum*. Disputat, hac de re, ex loco quodam MAIMONIDIS, IO. LVNDIVS, (t) atque ungi potuisse, dicit, Agnum etiam posteriorem siue Israelitarum, oleo accepto a decimis, subiecta simul farina triticea, ita tamen, ut, si aliquid destillauerit ex oleo in farinam, massa illa, ex oleo et farina constata, fuerit abiicienda. Commentantur in Mischnae uerba et BARTENORA, et MAIMONIDES, simul obseruantes, aquis etiam fructuum, ac liquoribus, licuisse illinere et conspergere Agnum, Quae autem singularia sunt, cum communiter fieret Oleo, quod, copiose proueniens in Terra Sancta, (u) per mortaria, molas, prela, exprimebatur, tam ex nucibus, cucumeribus agrestibus, sesamo, fructu Kiki, quam praecipue ex Oliuis, quas Mons suppeditabat *Oliuifer*, Hierosolymis adiacens, praeter hunc maxime urbs *Tbekoa*, itemque *Trans-Iordanensis* illa, *Ragab*, unde illius urbis oleum habebatur nobilissimum, huius priori proximum. (x) Videmus, ad quaestionem illam, ductu Mischnae, nil respondendum esse, nisi hoc, ab una parte unctionem fuisse iniunctam, ab altera non prohibitam.

§. VII.

Iam ipse tradendus est modus, in *assando Agno*, ex moribus institutisque Hebraeorum, obseruatus. Cum enim, quod neminem nostrum fugit, carnes parari assae queant ratione non simplici, in *Sartagine*, in *Craticula*, in *Veru*, quid tandem pronuncians fuerit de carne Agni, quaeri potest. In *Vase metallico*, itemque in *lapideo*, potuisse torrerri nonnunquam, largitur IO. LVNDIVS, (y) qui tamen non solum, *Veru* communiter submonet, fuisse adhibitum, sed etiam, nullius licet, ex Hebraeis, innixus testimonio, *Vas* tum demum dicit legitimum, si plenum

(r) *Antiqq. Hebr. cap. IV. p. 70.*(s) *Cod. Pesachim; c. VII. §. 3.*(t) *l. c. p. 293.*(u) Vid. DEUTER. XXVIII. 14.
XXXIII. 24.(x) *Cod. MENACHOTH, Cap. VIII, §. 3.*(y) *Iud. Heiligbr. p. 292.*

plenum fuerit rimarum, plenum foraminum, quo uis ignis undique ad ipsam aduolare potuerit carnem. Sed, quaeritur de *Craticula*, utrum haec pro instrumento habenda sit legitimo? Audias, hac de re, interdictum MISCHNAE, (z) *non assandum esse Agnum על האסכלא super CRATICVLA*; quae uox Talmudica corrupta est ex Graeca, *ἄσκαλα*, uel *ἄσκαλις*, mutato, more Iudaeorum, g in ח, secundum BVXTORFIVM. (a) Haec designant alias *Scalam*, unde, cum ad graduum illius figuram accedat *Craticula*, in hanc, ex obseruatione Hebraeorum, significationem postea transit. Mirum est, Iudaeum, R. DAV. COHEN DE LARA, in libro, ubi uoces Graecas ac peregrinas alias, ab Hebraeis receptas, congesit, (b) producere nomen *אסכלא*, uerum, sine origine Graeca, sine praesenti etiam notione, et tantum transferre per *Scalam*, sigillatim nauticam, qua ascenditur e naui. Melius BVXTORFIVS, l. cit. *Cratis Ferrea, Vas Culinarium*. Quid autem iam ad ipsum MISCHNAE dictum erit respondendum? Prohibet ea omnino *Craticulam*. Quid uero, si, interdum adhibitam eam, ex MISCHNA problem? Locus est clarissimus: (c) *אמר רבי צרוק מעשה ברכו צמליאל שארם לטבי עכרו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא*. Dixit R. Zadok: *Historia est de Rabban Gamaliel, quod dixerit Tabei seruo suo: Ito, et assato nobis Pascha SVPER CRATICVLA*. Ad quem etiam locum, uere tamen contrarium, si conferatur MAIMONIDES, accipimus, et hunc permittere *Craticulam*, tanquam instrumentum legitimum, si ita fuerit referta foraminibus, ut ignis admoueri carni queat omni ex parte, uti antea dictum de uase. Idem legitur apud BARTENORAM, ad haec uerba Mischnica. Atque sic *Craticula* simpliciter uidetur admitti, cum nulla sit, quae careat rimis et foraminibus, saltem aetate nostra. Interim, uel nunquam, uel rarius, ita fuisse cum Paschate actum, uerissimum est. Subnascitur autem hic quaestio: Quid caussae subsit, quare, ubi de *Craticula* loquuntur Iudaei, ad ignem continuo, uelint, attendi? Hanc dabimus. Videlicet, perpetuo respectant Iudaei diuinae Legis literam, secundum quam Pascha non debebat esse simpliciter *צלי assum*, sed *אש צלי assum igne*. Urget uoculam *אש*, praeter complures alios, MAIMON. ad h. l. indeque conicit, assationem iam praecipere per *צלי*, adiecto ergo nomine *אש*, quod etiam pleonasticum uel otiosum

(z) Cod. PESACHIM, cap. VII. (b) p. 19.

(a) Lex. Talmud. col. 165.

(c) MISCHNA, Cod. PESACHIM, c. VII. §. 2.

oriosum haudquaquam putamus, significari, *solo igne*, carnem debere fieri assam, non alia re ulla, quaecunque tandem sit ea. Dicunt ergo: si Craticula ferrea non est perforata, ut ignem ipsum caro uere sentiat, non ignis assat, sed ferrum Craticulae candens. Quam etiam ob causam praescribit alia, in MISCHNAE loco producto, quorum primum est: *חַמֵּשׁ מִקְוֵי אֵשׁ יִקְלוּ אֶת מִקְוֵי הָאֵשׁ* *si attrigerit (Agnus) testam furni, decorticabit (Dominus) locum illius.* Sensum dicti habemus in BARTENORA. Si eueniat, ut Agnus Paschalis tangeret, aliqua parte, testam furni quandam candentem, ubi assandus ille est, pars ea Agni, quae attigit testam, decorticari debet, quia uel sola haec particula Agni non est assa *כֹּאֵשׁ אֵשׁ* *igne, sed testa candente.* Alterum: *נִטְף מִרֹבֵטוֹ עַל הָאֵשׁ* *si ex humoribus illius (Agni) stillauerit quid super testam, et redierit in illum, (Agnum) excindet (Dominus) locum illius.* Sensum iterum accipe ex BARTENORA. Si aliquid iusculenti a testa incaluerit furni, ac per calorem fuerit extractum ex Agno, redierit uero postea, ab Agno attractum, pars quaedam Agni est excindenda, non tantum decorticanda, quia imbibit iusculentum, a testa furni, non ab igne, tostum. Vltimum: *נִטְף מִרֹבֵטוֹ עַל הַסּוּלַת* *si stillauerit quid ex humoribus eius (Agni) super farinam, pugillum accipiet e loco illius.* Sensus: Si, ope farinae feruentis, Agno in furno subiectae, et calorem sursum pellentis ad Agnum, iusculentum quoddam fuerit tostum, non factum est ope ignis, ideoque pugillum farinae est auferendus et comburendus. Alia adhuc remouet MAIMONIDES, qualia sunt, non esse torrendum in furno, ab igne, nuper eiecto, adhuc feruente, non super ollae tergum, non super *regulam*, neque ad *thermas Tiberiadis*; cuius mentem paucis uide apud SAM. BOCHARTVM. (d) Ad haec igitur atque alia compelli se, opinantur Hebraei, uocabulo *אֵשׁ*, quod cum Legislator Summus hoc sensu adiecisse uideatur minime, suo ex arbitrio ipsi addiderunt plura, diuinamque legem, sua culpa, difficilem sibi reddiderunt. Abstinent igitur a *Vase*, abstinent a *Sartagine*, abstinent a *Craticula*, quae omnia, licet sollicitius fuerint explorata, non tamen admittunt, ut *solo igne*, quod continuo clamant, parari queat Agnus Paschalis.

§. VIII.

(d) Hierozoic. T. I. col. 597.

§. VIII.

Relinquitur, ut, *Veru* illud esse, dicamus, medium, quo, solius ope ignis, caro reddatur assa. Prouocamus ad IUSTINVM M. (e) qui, *eis*, inquit, ὄρθιος ΟΒΕΛΙΣΚΟΣ διαπεριβάται ἀπὸ τῶν κατωτάτω μερῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς. *VERV* unum transfigitur, *adaetum a partibus imis usque ad caput.* ΟΒΕΛΙΣΚΟΣ uocabulum est, relatum ab ARISTOTELE inter πολλὰ κωῶς λεγόμενα. Et recte. Sic, in historia Martyrum, *Obelisci* sunt *Testae*, *Lapides acuti*, dicti alias *Obelisci igniti*. Obeliscis gloriatur in primis Aegyptus, molibus magnis, confectis e strue lapidum. Sic *Obelisci Memphisici*, pro monumentis Aegyptiorum sepulcralibus. Adeatur IO. FAES, ad GYRALDVM, (f) et, qui copiosior est, ATHAN. KIRCHERS. (g) Vti autem *Obelisci* Aegyptiorum a forma dicuntur pyramidali, qua de causa alias, *Columnae* nuncupantur, ac *Trabes*: Vti, in arte critica, *Obelus* uel *Obeliscus* uirgula est, et linea, Codicibus adiecta; sic et hoc in loco ὀβελίσκος ueruculum est, percurrens Agnum in linea recta, uoce ab alia, ὀβελός, ueru, diminuta, per quam ex PLINIO, transfertur ab HENR. STEPHANO. (h) Ita *Glossae Vet.* per ueru, ueruculum, interpretantur, SVIDAS uero et ETYMOLOG. MAGNUM, per dictionem, ὀβελία, *subula*. De re ipsa, si non credatur IUSTINO, cui tamen credendum hic est, conferatur TALMUD. Sed, nonne refragari uideretur MISCHNA, אִין צוֹלוֹן אֵת הַפֶּסֶחַ *Non assare*, inquit, Hebraeos *Pascha*, puta, iis modis, qui iam enarrantur, לֵא עַל הַשְּׂפֹר וְלֵא עַל הַאֲסְכְּלָה *Neque IN VERV, neque super Craticula*. Non ineleganter GVIL. SVRENHVSIVS, שְׂפֹר *Veru* interpretatur *Ferreum*. Noli tamen exinde argumentari, quasi שְׂפֹר propria hac et perpetua significatione gaudeat. Minime. Sic enim neque שְׂפֹר של עֵץ *Veru ligneum* posset dici, quia contradictio foret in adiecto, et uerum σιδηρόεσλον, neque שְׂפֹר של מתכת *Veru ex metallo*, quia admitteretur Pleonasmus, dum, quicquid est ferreum, conflatum etiam est ex metallo. Quarum tamen phrasium utraque legitur apud Hebraeos. (i) Cito etiam, ad SVRENHVSIVM, ipsum BVXTORFIVM, cui שְׂפֹר est *Veru, Ferrum cuspidatum, quo carnes ad ignem assantur, uel torrentur*. Verum, recte intelligi debent ambo. Loquuntur enim de *Veru* illo, quod communi-

C 2

ter

(e) *Dial. cum Tryphone*, OO. p. 259.
(f) *de Ritu sepeliendi*, OO. GYRALDI,
T. I. p. 725.

(g) in *Descript. Obelisci Pamphili*.
(h) *Thef. L. Graecae*, T. I. col. 713.
(i) BVXT., *Lex. Talm.* col. 249.

ter est receptum apud Hebraeos, scilicet de *ferreo*, uehementissimam etiam uim ignis sustinente, unde constanter retinetur in culinis nostris. Transfert ergo BVXTORFIVS uocem, eo sensu, quo apud Iudaeos maxime usurpatur. SVRENHVSIVS idem agit, ut ostendat, quale alias apud Iudaeos *Veru* torreat carnem, uidelicet *ferreum*. Ergo MISCHNA contraria non est, sed expectat interpretationem. Afferit ea, non assandum esse in *Veru*, hoc est, in eo instrumento ferreo, quo alias carnes assantur. Excludit igitur, quod bene uidit SVRENHVSIVS, *Veru Ferreum*, i. e. proprie ita dictum et uulgare, non uero *Ligneum Veru*, siue lignum, ad ueru formam confectum, uicemque ueru sustinens. Iam producamus MISCHNAE, de *Ligno* hoc *Veru*, uerba clarissima. (k) Quaerit ea: כיצר צולין את הפסח *Quomodo assant Pascha?* Responder: סביאון שפור של רומן *Afferunt Veru ex Ligno Mali Punicae*. Circa hoc *Veru* duo quaerenda potissimum sunt, quae alicuius putamus momenti. Primo, cur *Veru* praescribatur *ligneum*, praeter consuetudinem gentis Hebraeae? Postea, cur *ligno* utendum tantum *mali punicae*? Ad prius responderetur, et hic respici uerba legislatoria, quoad literam, assandum esse Agnum כאש *igne*. Aiunt enim Iudaei, si ueru infigatur ferreum et metallicum, magnam Agni, quem ueru percurrit integrum, partem non *igne* torreri, sed *ferro*, aestu ignis feruido, quandoquidem nihil citius feruet, quam ferrum, et quod ex illo confectum est. Sed respondent ii etiam ad posterius: ob duplicem hoc fieri causam. Prima est, *Mali Punicae* lignum, secus ac ligna alia, humore abundare interno, et succo. Rectissime. Ideo enim ex *fructu* hoc, succi pleno, *Vinum* conficiebant olim Orientis populi, in Cantico Salomonis laudatum. (l) Ipsum uero etiam *lignum* eius multo referunt humore, intelligas ex eo, quod, dum siccitas insolentissima describitur a IOELE, (m) eandem, cum aliis arboribus, uel *malos punicas* ipsas, fortissime resistentes, infestasse, grauius pronuntiet Propheta. Ligno autem, liquore et succo turgente, tum opus est, cum *ueru* uicem, ut in Paschate, subire illud debet, ne incalescat ab igne, atque aduratur. Causam alteram indicant Gemaristae, interprete BVXTORFIO. (n) Lignum, aiunt, *Mali Punicae*, tamen multum eidem humoris insit, non tamen emittere humorem, quamuis incalescat, ad-

motum

(k) Cod. PESACHIM, cap. VII. §. 1.

(m) I. 12.

(l) CANT. VIII. 2.

(n) Lex. Talm. col. 249b.

morum igni. Hoc si fieret, illegitimum continuo putandum esse, pergunt, ueru, quia sic Agnus non per ignem assaretur, sed coqueretur in aqua, et humore ligni. Ita etiam BARTENORA et MAIMON. ad Mischnaim explicatam. Comparetur locus MAIMONIDIS alius: שפור של רמון היו בוררין לצלייתו כרו שלא יורקו את מימיו ויבשלו: Veru ex Malo Punica eligunt ad assationem eius, (Agni,) ne, humore sparso, coquatur. Est sententia quaedam singularis HVGONIS GROTII, (o) cui lignum hoc dicitur electum propterea, quod frequens Aegypto. Veru, inquit, Mali Punicae, quae frequens Aegypto, ut nos PLINIUS docet, XIII, 19. in huius Sacri usu mansit. Quod tamen haud puto sufficere, quia semel tantum in Aegypto, postea per XL. annos in deserto, denique perpetuo in Palaestina, Pascha fuit celebrandum, ubi eadem conquirenda fuere ligna. Neque dubitandum est, quin aliae Orientis regiones hac abundarint arbore, cum uel in ipsius Hortis Salomonitis, qui Hierosolymis erant, lata copiose feratur, indeque in Cantico non semel cum laude nominetur.

§. IX.

Quis hic, ubi Veru conspiciatur Ligneum, non intueri sibi uideatur; Quaelur in imaginem ueram infelicis illius Ligni, cui Pascha nostrum fuit suffixum. Crucem enim ex nulla materia alia, praeterquam ex ligno, confectam, non ritus solum loquuntur gentium, inter has praesertim Romanorum, sed ipsae etiam paginae Codicis Diuini. Ibi Crux Messiae in uariis V. T. praefiguratur Lignis, ut Sacrificiorum, igne cremandorum, generatim, sic sigillatim illius Ligni, quod pertinebat ad sacrificium, intentatum, ab Abrahamo, Isaaco, uero Messiae typo, in pyram iam iam eleuando, cuius rei significationem eleganter descripsit aliquot Dissertationibus, 19. FRISCHMUTHVS. Sic eadem conspiciatur Crux Lignea in Suspensis V. T. qui, transacta lapidatione, enecati, suspendebantur de Ligno, cum corpore exanimi postea sepulto. Hi enim suspensi maledicti habebantur, ut maledictionem ferentis Seruatoris, in lignum quoddam aliquando euehendi, imaginem referrent Israelitis. (p) Quid sibi uult Serpens aeneus, על נס erectus; ubi quidem per נס intelligunt Signum ueteres, LXX. ἐπὶ σκεπτός, ONKEL. על אה. SYR. 121

C 3

(o) Comment. in EX. XII, 8.

(p) DEUT. XXI, 22. GAL. III, 13.

Conf. THÉOD. DASSOVII Diss. de Suspendio hominis; lapidibus obruti.

et Interpres HIEROSOL. **לוי אתר תלי** *locum excelsum*, plerique tamen *Perticam*. Ipse RASCHI **נס כלונס** *Vestem*, atque aliis uocari, addit, **פרטנא** *Perticam*. Pertica autem nihil aliud est, quam stipes, antenna, hasta militaris, quae omnia materiam supponunt *ligneam*. Typum hunc explicat IOANNES. (q) A Typis transeamus ad effata clarissima, in quibus, *Ligni* nomine, *CruX* apparet Messiae. Hunc sacrificasse peccata **ἐπὶ τὸ ξύλον**, asserit PETRVS. (r) Hic est idem, qui alibi *demissus* dicitur, transactis omnibus, **ἀπὸ τῆ ξύλας**, (s) *appensus* etiam **ἐπὶ ξύλας**; (t) ubi notanter, in locis duobus prioribus, *lignum* per ipsam uocem **לכב**, qua *CruX* effertur, *παραφράζει* SYRVS. Mitto additamentum illud commemorabile, quo Christus *regnare* perhibetur **ἀπὸ τῆ ξύλας**, (u) quodque, utrum a *LXX*. *Senibus*, an uero ab alia proficiscatur manu, disquiritur ab eruditis. (x) Videmus, ex his, quale *Lignum*, in *Veru* Paschalis Agni, oculis nostris exponatur. Obsigno haec uerbis IUSTINI, loco superiori praemisissis: **τὸ ὀπτόμενον πρόβατον χηματιζόμενον ὁμοίως τῷ χηματι τῆ ΣΤΑΥΡΟΥ ὀπτάται**. *Agnus assus, efficitus ad formam CRVCIS, torretur*. Locus clarissimus est, nec eget interpretatione.

§. X.

De *Veru* res est confecta. Procedamus iam ad ipsam Agni *Affixionem*. Hanc tradit MISCHNA, (y) post *Veru* Lignei descriptionem, subiiciens: **בית נקובה פיו ער מתוך הוחכו** *Quaeris uerborum sensum? Dabimus*. *Infigunt Veru* illud *per medium oris*, usque ad eum locum, ubi egreditur, quemque Hebraei appellant **בית נקובה**, cuius phraeseos uocem primam **בית** non per *domum*, sed per *locum*, hic transferendam esse, docet genius linguarum, Hebraeae, Chaldaeae, Syrae: sequentem autem a uerbo descendere certum est Chaldaeorum, **נקב**, *pungere, perforare*, unde nomen alias notat *foramen* quoduis, hic uero *συνεκδοχικῶς*, *aperturam uentris Agni posteriorem*. Ita enim modestius

(q) III. 14.

(r) I. PET. II. 24.

(s) ACT. XIII. 29.

(t) ACT. V. 30. X. 39.

(u) PS. XCVI. 10.

(x) Vid. NEVMANNI *Progr. de Messia, regnante ἀπὸ τῆ ξύλας*, in *Progr.*Acad. p. 110. sqq. TH. ITTIGHI *Diss. ad uerba interpolata: Dominus regnabit a Ligno*, Lips. 1702. itemque singularis Observatio Magnifici SAL. DEYLINGII, *Obs. Sacrar. P. II. p. 283. sqq.*

(y) PESACH. c. VII. §. I.

fius transtuleris forsan, quam cum aliis, per *anim*, *nates*, *pu'denda*. Apud IUSTINVM occurrebat supra, sub nomine τῶν κατωτάτων μερών. Hanc affigendi rationem iisdem exprimit uerbis MAIMONIDES, qui euoluatur ipse. (z) Percurrit igitur Agnum *ueru* in linea recta, a capite usque ad pedes, more, apud nos recepto. Iam quaeritur, an Agnus, *ueru* affixus, intromissus fuerit confestim in furnum? Quod negamus. Accedunt enim alia, cum Agno ipso inferenda, uidelicet *intestina*, uoce קרב inclusa, et simul afflanda ex Lege Dei, (a) *iecur*, puta, *cor*, et reliqua. Esse quidem, scimus, qui separatim, et, a trunco Agni ac *ueru* remota, suspensa in furno, uelint, quia sic torreri poterint celerius multo, quam iuncta trunco. Ita IO. CLERICVS, (b) et, qui, id factum etiam esse interdum, coniicit, IO. LVNDIVS. (c) Verum, si consulamus Hebraeos, ipsius Agni corpori haud deprehendimus fociata. Est etiam sententia, subnata ex traditione R. Iose Galilaei: נרות את כרעיו נרות את כרעיו *Ponit* (Dominus Agni) *crura et intestina illius intra illum*. (Agnum.) Sed recte contradicit ibidem Doctor magni nominis, R. Akibha: הוא כמין בישול הוא זה *esse hoc quasi speciem coctionis*, ideo, quia sic *intestina* non affarentur ab igne, sed coquerentur a carne Agni, et in ea, tanquam in olla, ut ait BARTENORA. Bene igitur subiicit Akibha: אלה תולין חרצה לוי *sed appendunt* (illa) *exterius*. Non ergo fuere corpori iniecta, sed, appensa extra Agnum, extra corpus, non tamen in furno separatim, sed ad latus adiuncta Agni, in *Veru* quodam *minori*, quod inter pedes inferebatur anteriores, et de quo IUSTINVS MARTYR: (d) εἰς πάλιν (ὀβελοσκόπος) κατὰ τὸ μετὰ φρενον, ἃ προσάρπτονται καὶ αἱ χεῖρες τῶ προβάτης. *Vnum iterum* (Veru) *ad interscapillum*, (perfigitur,) *cui appenduntur manus Agni*. Vbi μετὰ φρενον, si audias, cum pluribus HENR. STEPHANVM, (e) nihil est aliud, quam pars corporis, quae a tergo obiecta est praecordiis, unde apud HOMERVM pro *Interscapilio* legitur, *quod est inter scapulas s. humeros*, ideoque a MARCELLO EMPYRICO, et aliis, transfertur: *Interscapillum*. Miratur Vir Celeb. CHRIST. SCHOETTGENIVS, in Schedis, sub nomine *Rabbini* recens divulgatis, (f) nullam *ueru* huius mentionem fieri a Iudaeis, sed liceat, pace Viri Eru- ditissimi, ad testimonia prouocare RASCHII, tam ad *Pesachim*, quam ad *Berachoth*,

(z) De Paschate, c. VIII.

(a) EXOD. XII. 9.

(b) Comment. in Exodum, p. 51.

(c) Ind. Heiligth. p. 992. 993.

(d) l. c. OO. p. 254.

(e) Thef. Ling. Gr. T. IV. col. 105.

(f) Sched. XII. p. 94.

Berachoth, quae citantur a b. DASSOVIO, (g) itemque BARTENORAE, qui eiusdem ueru meminit, ad Mischnam, et IOM TOBH, ad eundem locum, in PESACHIM, quae tamen testimonia non intelligi possunt de ueru maiori, quo nihil appendi potest lateribus; unde uidentur haec ad sententiam accedere IUSTINI, cuius si nullum adfuisset fundamentum, Tryphonem continuo inficiari potuisse, arbitramur. Redimus ad rem. Intestina circumdabant et Agni latera, et caput, quia quaedam in ueru maiori, cetera in altero, minori, conspiciabantur. Vnde intelligendi sunt Hebraei, quando Agnum Paschalem, in ueru spectatum, מקורם Galeatum dicunt. (h) Quemadmodum enim homo, et ense, in femore ac latere, et galea, in capite exornatur, sic Agnus hic referebat speciem hominis armati et galeati, quia ex intestinis alia erant appensa lateribus, quorum meminit, praeter alios, BUXTORFIVS, in Lex. de Agno differens Galeato, ipseque DASSOV. l. c. alia circumuoluta capiti, quae representasse Coronam Christi Spineam, pulchra est et elegans meditatio Celeb. SCHOETTGENII. (i) Iam bene componitur Typus cum Antitypo. Quaquam enim non fuit ligno perfossus, et transfixus, Messias; fuit tamen affixus ligno duplici, alteri, in linea recta ascendenti, quod corpus, caput et pedes capiebat, alteri transuerso, pauloque minori, cui manus affixae. Expendas praeterea, Agnum in duplici hoc comparere ueru nudum, detracta pelle, carne sola igni admota. Nonne et hic uera adest imago Messiae, qui, cum, Cruci suffixus, in ligno pender gemino, omnibus exutus uestimentis, tunica, chlamyde, purpura, quae cedunt tortoribus per sortem, nudus exponitur oculis hominum petulantissimorum et sceleratissimorum. Quaquam autem, hac ipsa ex nuditate, dolorum Christi multitudo haud parum accrescit, eo tamen audaciae proteruiam Iudaeorum processisse, opinandum non est, ut, omnibus omnino corporis partibus ac membris nudus fuerit exhibitus, dum, ut lapidandis interulae, feminis praeterea uelamina, relinquabantur, sic hoc supplicio afficiendis, tantam haud legimus ignominiam accidisse.

§. XI.

Immitti autem debet in furnum Agnus integer, non diuisus, non dissectus, nullo priuatus membro. Ita enim diuini praescripti clarissima litera

(g) *Diff. de Signis Crucis Gentis Hebr.* §. 111. (h) *Cod. BEZA f. 22. col. 2. et PESACH. f. 53. col. 2.* (i) *l. c. p. 94.*

litera extat, (k) affandum esse cum Agno ראשו כרעיו *caput eius, crura eius*, denique קרבו *intestinum eius*. Elegans, qui huc referri meretur, locus est ABARBANELIS: (l) היה ראשו על כרעיו ועל קרבו רוגמת (1) הארם כעת מותו שהוא עם כל אבריו: *Dum caput eius cum cruribus et intestino eius fuit coniunctum, repraesentavit hominem tempore eo, quo MORITVR; Quia (Agnus) omnibus membris suis gaudebat. Testimonium sane insigne est, ubi Agnus dicitur exhibuisse speciem et figuram moribundi hominis. רוגמת* enim, hic apparens, nil aliud, quam Graecorum δαρυα *est, Forma, Exemplum, Typus, Similitudo. Quod saepius est obuium in TALMVDE. Vid. praeter BVXTORFIVM, (m) R. DAV. COHEN DE LARA. (n) Sed, cuiusnam hominis morientis exhibuit symbolum? Christi, dicimus, Θεωρῶμεν, qui non dilaniari debebat et dilacerari, non discerpi et mutilari, non dissecari in frusta, sed cum corpore assari integro. Tamen si enim membra omnia, quod querelae loquuntur ipsius, (o) distorta fuerint, distenta, suisque uelut e iuncturis tracta, tamen, uti Agnus, in partibus omnibus, nulla demta, uim experiebatur aestumque ignis, sic Messias, dum omnibus omnino ex-cruciabatur in membris, tanto plus pro nobis nostrisque peccatis laborauit. Dolore igitur affectae partes sunt omnes: Cor, aestu flammarum liquefactum, ac diffuens instar cerae, Caput, spinis punctum, ictibusque calami faucium, Palatum, myrrhae, fellis, aceti uilissimi, liquore illitum, Lingua, ariditate faucibus agglutinata, Genae, colaphis militaribus exceptae, Facies, iniecto sputo dehonestata, Humeri, mole stipitis insidentis compressi, Tergum, flagris caesum, more gentis, per innexos talos, per ossicula, taxillos, ressellas, glandesque plumbeas, mirifice exasperatis, Manus ac Pedes, clauis transfossi trabalibus. Adderemus Latrus, lancea apertum militari, nisi, hanc in Christum, anima iam efflata doloris expertem, accepissemus iniectam. Verum, redeamus ad integritatem Agni, ad quam non hoc duntaxat, de membris omnibus, cum Agno torrendis, praeceptum pertinet, sed conferendum est aliud, quod praescribitur postea: עצם לא תשכרו בו Os non confringetis in eo; (p) repetitum alibi, in persona tertia. (q) Quae tamen uerba, quomodo debeant explicari, existit quaestio. Interpres*

(k) EXOD. XII. 9.

(l) Comment. in Exod. f. 152.

(m) Lex. Talmud. f. 501. sq.

(n) De Conuen. Vocabul. Rabb. cum

Graecis, cet. p. 28.

(o) PS. XXII. 15. 18.

(p) EXOD. XII. 46.

(q) NUMER. IX. 12.

terpres WERTHEMENSIS, in transferendo et interpretando Cod. Sacro saepe studio lapsus, reddidit: *Ihr solt auch bey Verzebrung desselben kein Bein ausschlagen.* Quaeritur: Vtrum recte? Sed respondebitur statim. Interim ita uel ipsi procedunt Hebraei, addita caussa, non conuenire *filiis Regum et Consiliariis terrae*, quales in instante libertate sua haberi possint Israelitae, ut ossa rodant, carnibus nuda, et instar canum diffringant. Sic R. LEVI BARZELONITA, cuius locum ampliorem dat IO. FRISCHMUTHVS. (r) Adiungit caussam aliam MAIMONIDES, non finire festinationem, ut, carne consumta, frangantur ossa et extrahatur medulla. (s) Intelligis, hos ad tempus respicere, quo edendum, non, quo assandum fuit Pascha. Et, falli eos, facile dici posset, nisi, ita existimare, constaret, et nostrorum Philologorum sagaciores, inter quos magnus ANDR. RIVETVS, (t) in sententiam ingreditur Hebraeorum. Et omni laude maior SAM. BOCHARTVS (u) de *emedullandis* loquitur *ossibus, qua uere de caussa frangantur.* Subnectit, posse indicari *festinationem, nisi mysterium* subesset. Adderem plures ex eruditiss, si opus esset auctoritate eorum. Iam ergo uidebitur praeceptum hoc plane non pertinere ad argumentum nostrum. Veruntamen, cum generatim, et absque ullo temperamento, ullaque restrictione, ad hoc uel illud tempus facta, uerba fluant Legislatoris, non inscienter Legem fueris interpretatus, si dixeris, neque, quando ad assationem parandus est Agnus, ueru traiciendus, furnoque inferendus, neque, cum in ipsa Paschali consumitur Coena, *os ullum esse frangendum*, sed, ut comburenda sint ossa integra, sic Agnum etiam debere, integris cum ossibus, immitti in furnum. Ipsa *ossa* appellantur simpliciter, excepto nullo. Quando igitur MAIMONIDES (x) reos dicit Iudaeos, tantum ob *fractionem ossis*, quod carnem sub se habet ad mensuram uel magnitudinem oliuae, aut, referti medulla; atque alibi (y) *frangi* posse, largitur, sine poena, os caudae, tanquam ad esum illegitimum: Recte notatur BOCHARTO, (z) *ad generalem, iniquenti, Dei legem nostrum non est, quicquam excipere.* Quodsi tamen acciderit, ut *fractio* fuerit patrata a quopiam, uel studio, uel per errorem, quidnam ille promeruerit, si quaeras: Respondent Hebraei

(r) *Diss. de Iudaico, eoque inter duas uesperas maclando, Agno Pasch. c. 11. §. 8.*

(s) *More Neboch. P. III. c. 46. p. 483.*

(t) *Comment. in Exod. OO. T.I. p. 915.*

(u) *Hierozoic. T. I. p. 609.*

(x) *De Pasch. c. X. §. 3.*

(y) *l. c. §. 7.*

(z) *l. c. col. 609.*

Hebraei in MISCHNA: (a) *השוכר את העצם כפסח השוקר הרי זה לוקח ארבעים: Qui fregerit os in Paschate puro, ecce hic accipit XL plagas.* Hoc ergo est praeceptum ipsum, quod non tantum apud Mo- sen, sed ipsos etiam Hebraeos, quod, mirum est, inficiari Virum Celeb. CHRIST. SCHOETTGENIVM, (b) vere deprehendi, ex dictis liquer, quibus addi plura potuissent. Sed, quid sibi vult illud? Evoluatur spectatae scriptor fidei, diuinaeque auctoritatis, IOANNES, (c) qui, in enarratione ultimorum Messiae, *crura eius non dicit cum cruribus confraeta latronum, sed integra relicta in stipite, non ob spiritum tantum, iam redditum, sed praecipue, ἵνα ἡ γραφή πληρωθῆ. ὅσῃν ἔ συντηθήσεται αὐτῷ.* Vbi uerba priora cum formula conueniunt Hebraeorum: *מה שכרות לקיים ad implendum id, quod scriptum est, posteriora uero cum mandato, de non confringendo Agno, uti legitur apud ALEXANDRINOS.* Vtrumque bene animaduertit GVIL. SVRENHVSIVS, (d) pro ratione instituti sui. Haud quidem ignoramus, esse, qui locum a IOANNE, uelint, respici longe alium, uidelicet, Dauidicum illum de iusto: (e) *שמר כל-עצמותיו אחת מהנה לא נשברה שמר כל-עצמותיו אחת מהנה לא נשברה* Custodit (Deus) omnia ossa eius, ut nullum frangatur ex illis. Ita sentire GROTIUM, SPENCERVM, SALOMONEM VAN TILL, WHITBYVM, ex parte etiam LIGHTFOOTVM, annotant ANT. BYNAEVS, (f) et FRID. AD. LAMPE. (g) Ipsaque CAMP. VITRINGA (h) fauere uideretur GROTIIO, statim tamen, ad Pascha applicari *rectius et plenius, confessus.* At enim, cum in Psalmo non de iusto quodam, κατ' ἐξοχήν tali, qualis Christus fuit, sed de iusto quouis, sermonem esse, ex opposi- tione pii et impii, ibi subiecta, dispalescat, cum etiam uerba Psalmi eo non fluant ordine, neque iis uerbis, quibus apparent apud IOANNEM, quibus uider, de solo praedici *Crurifragio, in Agni Paschalis Antitypo, Messia, si cruci fuerit suffixus, intermittendo.* A qua Christi fractione cur abstinendum fuerit, quaerunt Theologi, copiose satis. Docte certe suam aperit mentem F. A. LAMPE: (i) *Ossa symbolum roboris et fortitudinis sunt; adeoque praeseruatio ab eorum comminatione praesigebat, quod nulla uis mortis et inferni quicquam ex robore diuino Agni Dei dimi- nutura esset, per quod suos seruare debebat.* D 2

§. XII.

- (a) Cod. PESACHIM, c. VII. §. ii. (f) de Morte Christi, T. III. p. 486.
 (b) Sched. supra cit. p. 97. (g) Comment. in Ioannem, T. III. p. 632.
 (c) XIX. 36. (h) Obseru. Sacrar. L. II. c. X. p. 416.
 (d) in Βιβλῶ Καταλλαγῆς, p. 380. sq. (i) l. c. p. 632.
 (e) vs. XXXIV. 21.

§. XII.

Iam Agnus, rite praeparatus et compositus, inferendus est in *Furnum*. Hunc *Furnum* תנור appellare solent Hebraei, BARTENORA, MAIMONIDES, ad Mischnam disputantes, ipsa etiam MISCHNA. (k) Vocabulum non ignotum est, ob usum S. Codicis, designatque receptaculum quoddam ignis, non tam ad calorem, in conclauibus spargendum, confectum, quod *Fornacem* melius dixeris, quam potius ad uaria, in eodem paranda in usus hominum, quale Latinis dicitur *Furnus*. (l) Ipsa dictio תנור legitur apud NEHEMIAM, (m) de מנרל תנורים *Turri Furnorum* Hierosolymitana, hoc est, de Turri, uel seriei Furnorum amplae adiecta, uel imposita Furnis. ARABS reddidit per *Turrim Fabrorum Murvariorum*; at, melius notionem retineas propriam, et intelligas de *Furnis* iis, in quibus *panes* confecti pro ciuibus Hierosolymitanis, uel, de *Calcaris* et *Laterariis*, in quibus cocti lateres, cum materia calcis, ad urbem extruendam pertinente. Vnde nihil ex utroque definit IO. IAC. RAMBACHIVS, (n) Interpres, non ubique contemnendus. Spectatur ergo usus *Furnorum* horum praecipuus in coctione, uti rerum multi diuersisque generis, sic sigillatim ciborum. Inde, de Mincha, Deo offerenda, cocta in *Furno*, de muliere, panem conficiente in *Furno*, de *Furno*, a pistore incenso, cum dicitur, uox תנור ubique recepta est. (o) Intelligitur ex his, *Furnos* igne arfisse uehementiori, ex quo factum, ut pietas ardentior cum *Furno* comparetur pistoris, ut impii, ob flagitia mulcandi, *furnis* ignis dicantur assimilandi, ipsam denique diem Domini, ad iudicium delectum, tam grauem futurum, praenunciunt *Furni*. (p) Vbi ignis, ibi Fumus; Hinc עשן תנור *Furnum Fumi*, siue, fumum collectum emittentem, conspexit Abrahamus, isto foedere insigniori. (q) Ab igne hoc et fumo, atrii, fusci, et fuliginosi redduntur Furni. Qua de causa Hierosolymitani, *Cutis nostra*, queruntur, כתנור sicut, *Furnus* atrata est. (r) Habes pauca de Furnis. Quemadmodum igitur, cum

Dei

(k) *Cod. PESACH. c. VII. §. 2.*
 (l) G. I. VOSSII *Etymol. Lingu. Lar.*
 p. 229. SAM. PITISCI *Lex. Antiq.*
Roman. T. I. p. 833. CAR. DV FRESNE
Glossar. Med. et Inf. Latin. T. II.
 p. 560. sq.
 (m) *III. ii. et XII. 38.*

(n) *Annotat. ad Lib. Nebem. p. 137. ex*
Recens. MICHAELIS.
 (o) *LEV. II. 4. XXVI. 26. VII. 4. HOR.*
VII. 4.
 (p) *HOS. VII. 6. PS. XXI. 10. MAL. III. 19.*
 (q) *GENES. XV. 17.*
 (r) *THREN. V. 10.*

Dei habitatio inter ciues Sionis describenda est, non ignis solum Iehouae, sed ipse etiam *Furnus* eius, ibi esse dicitur, (s) ita exinde perspicitur clarissime, eiusmodi תנורים s. *Furnos* in omnibus Hebraeorum domiciliis et habitaculis fuisse receptos, ut maxime necessarios ad sustentationem uitae. Vbi igitur fuerit tostus Paschalis Agnus, si quaeratur, *Furnum* fuisse, respondendum est, siue *Clibanum*, receptaculum magnum, igne repletum, quo coqui, assari et parari, potuerint panes, carnes, cibi, et quaecunque alia. Interim hunc speciatim *Furnum* describunt ita Viri docti, quod os, uel foramen quoddam habuerit superne, per quod demissus fuerit Agnus deorsum, ibidemque suspensus cum ueru, ut, subiecto igne, et circumiacentibus prunis, non alia re ulla, torreri potuerit, uel assari. Adeatur, ex pluribus, 10. LVNDIVS, (t) et Celeb. ZORNIVS, sub nomine latens AMELII. (u) De ipsa suspensione in Furno testis est MAIMONIDES: (x) תלוהו לתוך התנור והאש למטה Suspendunt eum (Agnum) in medio Furni, subiecto igne. Erat igitur hic ignis, non in Templo, sed in cuiusuis patrisfamilias domibus; Ignis, non altaris, sed furni; Ignis, non sacer, coelestis et perpetuus, sed vulgaris, culinaris, iterumque exstinguendus; Ignis denique, non consumens carnem, et redigens in cineres, sed afficiens tantum, idoneamque reddens ad cibum. Ex quo simul, quid ad quaestionem, diu multumque agitatum: (y) *Vtrum Agnus Paschalis fuerit Sacrificium?* respondendum sit, haud obscure cognoscitur.

§. XIII.

Sed, non sufficit, ignem considerasse Paschalis Agni, huiusque assandirationem. Videamus etiam, quid hoc sub igne contemplerur. Dicimus ergo, nihil hic spectari aliud, nisi *Mortem* ipsius Θεανθρώπου. Quod

D 3

iam

(s) IES. XXXI. 9.

(t) *Iud. Heiligth.* p. 992.(u) *Eroert. der dunkl. Schriftstellen* A. T. P. I. p. 838. sq.(x) *De Paschate*, c. VIII. §. 4.(y) Hanc affirmant, praeter alios, FR. AD. LAMPE, *Comment. in Ioannem*, T. I. p. 430. HERM. WITSIUS, in *Oecon. Foeder. Dei*, L. IV.c. IX. p. 711. 10. LVNDIVS, prouocans ad HACKSPANIVM, BOCHARTVM, BROCHMANDVM, LVD. DE COMPiegNE, *cer. in Iud. Heiligth.* p. 990. sed negant 10. LEVSDEN. *Philol. Hebr. Mixt. Diff. XXXVIII.* p. 279. sq. 10. FR. BVDDEVS, in *Instit. Theol. Dogm.* L. IV. c. I. p. 753. 10. GERHARD, in *Loc. Theol.* T. IV. §. 50. QVENSTED. in *System. Theol.* P. IV. p. 102. sqq. et plures.

iam explanate docendum. Est genus quoddam mortis longe miserri-
 mum, quod perhorrescas facilius, quam eloquere, ubi cum *carne ho-*
minis uiua agitur, uelut cum carne animantium, sanguine iam effuso, ut,
 igni admota, *torreatur*, ac uere *assetur*, siue in Sartagine, siue in Crati-
 cula. Si quaerantur exempla, suppeditabimus quaedam. A Rege Ba-
 belis, ut testis est IEREMIAS, (z) hoc affecti fuerunt supplicio Zedekia
 et Ahab, אֲשֶׁר-קָלַם מֶלֶךְ-כַּבְּל בָּאֵשׁ quos torruit Rex Babelis igne; ubi
 obseruetur, uerbum קָלַם proprie ad *spicas* referri *toſtas*, quod cum
 igne fieri soleat, hoc loco, adhibitum de carne, ueram includit assatio-
 nem. Exemplum aliud exhibet Conditor *Historiae Maccabaeorum*, (a)
 in enarrando martyrio illo occupatus septem filiorum matris cuiusdam,
 legem repudiare nolentium, quorum primus in *Sartagine* fuit *toſtus*.
 Verbum enim τήγαιζεν, quod Textus habet Graecus, *torrere* no-
 tat, *frigere*, *assare*, in sartagine uel patella, quae τήγανον Graecis ap-
 pellatur. LVTH. In der Pfannen braten. Adeamus historiam Eccle-
 siasticam, ubi se offerunt Christiani quidam in urbe Phrygiae, Me-
 ro, nominatim Macedonius, Tatianus, Theodulus, Phryges. Hos,
 multifarie antea excruciatos, Praeses, Amachus, igne tandem *assari*, ius-
 sit. Vnde, ipsa in Craticula, eidem illudunt, quod refert distinctus,
 cum SOCRATE, (b) SOZOMENVS. (c) Inter Martyres, qui alicuius
 sunt nominis, solus excitetur *Laurentius*, qui, post multa tormenta car-
 ceris, uerberum, scorpionum, fustium, plumbatarum, laminarum ar-
 dentium, cet. delatus tandem in *Craticulam* fuit *ferream*, ibidemque *to-*
ſtus, ut refert MARTYROLOGIVM ROMANVM. (d) In Craticula il-
 ludit tyranno, *Assum est*, inquit, *uersa et manduca*. De quo mar-
 tyrio RVPERTVS TVITIENSIS, pulcre, *huius*, ait, *Assaturam suauiter*
in tota Christi fragrare Ecclesia. (e) Alia, de eodem Laurentii supplicio,
 pluribus, nec minus piis referunt uerbis AVGVSTINVS, LEO M.
 AMBROSIVS, PRVDENTIVS, quae lege, si lubet, apud KORTHOL-
 TVM. (f)

§. XIV.

Vt horum, supplicio hoc crudelissimo, excruciantur corpora, ipseque
 simul agitur spiritus, sic et corpus afficitur tormentis, et anima
 laborat

(z) XXIX. 22.

(a) II. MACC. VII. 5.

(b) H. E. L. III. c. LI. p. 137.

(c) H. E. L. V. c. XI. p. 610.

(d) ad diem X. Aug.

(e) L. VIII. de Diuin. Offic. c. X.

(f) de Persecut. Eccles. primae sub Im-
 per. Erb. scilicet. IX. p. 380. sqq.

laborat *Messiae*, mortem pro nobis in *Cruce* oppetentis. *Igni* enim ad-
mouetur ille, uarie antea praeparatus, et tristi *Crucis* palo, uelut *Agnus*
Paschalis Vern, affigitur, iam iam torrendus et assandus. De *igne* au-
tem cur loquamur potissimum, difficile intellectu esse nequit. Conspi-
cari enim hic licet nobis *Ignem Amoris Christi*, quo ipse nos, ab se aeter-
num auulsos, tantum amplexus est et fouit, ut uel zelo *consumeretur*
amoris. (g) Iam autem nihil est decantatius, quam, *amorem*, in fa-
cris profanisque literis, sub symbolo repraesentari *ignis*, uehementer
ardentis, lateque se diffundentis. Vnde uel ipsius *amor Messiae*, aetate
Salomonis, cum igne confertur, multis aquarum fluminibus non ex-
tinguendo, cum flamma Dei, cum prunis ignitis. (h) Hoc igitur igne
ille aestuat, hoc angitur, hoc torretur in *Cruce*; qua de re, medita-
tione digna, in Hymno argumenti illustris cecinit LUTHERVS: *Hic ist*
das rechte Oster-Lamm, cet. das ist an des CREVTZES Stamm IN
HEISSER LIEB GEBRATEN. Sed, attendatur etiam ad *Ignem*
Inferni ac *Satanae*, qui Christum agitabat doloribus atque angustiis
longe grauissimis, quas, ut auferret a nobis, pro nobis ad tempus ipse
pertulit, praesertim in anima sua, quae tota erat perturbatissima. Inde
derelictio, inde ἀγωνία, inde affectus alii uehementiores, λυπήσθαι,
ἀδμονεῖν, ἐν θαμβέσθαι, ut efferuntur ab Euangelistis. Adde *Ignem*
Irae Patris. Quis est enim, qui, *iram* ipsius Dei cum *ignis*, uehemen-
ter affigentis ac prementis, comparari *aestu*, nesciat. (i) Hoc *igne* nos
eramur torquendi, a quibus ad iram prouocata fuerat aeterna Dei ius-
titia, quem tamen, sanguine suo postea restinctum, suscepit in se *Agnus*
ille, tollens peccata mundi. (k) Si quis denique, uel ipsius *Ignem Solis*,
tostam dicere uelit carnem Christi, haud refragandum uidebitur. Nam-
que arbitramur, diem illum fatalem et luctuosum, quo Deus pendit
in *Cruce*, prae omnibus aliis *lucidum* fuisse ac *serenum*, inprimis ideo, quia
sic miraculum Solis obscurati, eo reddi poterat insignis, cordibusque
spectatorum tanto altius insigi. Caligine enim dicitur obductus ὁ ἥλιος,
per quem non lucem intelligi, putamus, tantum diei, sed ipsos etiam Solis
radios uehementiores, oculis subtractos tortorum, spectatorum, omnium-
que incolarum terrae. Est inter poenarum genera quoddam, a Deo ipso
aliquando, cum morte etiam, iniunctum, (l) quo *Soli exponi* dicuntur delicti
cuius-

(g) PS. LXIX. 10. IOANN. II. 17. (k) IOANN. I. 29.

(h) CANT. VIII. 6. 7.

(i) THREN. I. 13. II. 4. IEREM. IV. 4. (l) NUMER. XXV. 4.

cuiusdam conuicti. Graeci uocant ἐξηλαζεν. Hoc qui afficiuntur, ignominiae ergo, omnibus ac singulis exponuntur in exemplum, ut fecleris poenam luant, cui tamen non deesse suum cruciatum, affirmat LVD. VIVES. (m) De eo AVGVSTINVS: (n) *Quidam peccantes, uel debita non reddentes, poni a iudicibus dicuntur ad Solem.* Alia persequitur, huc spectantia, IS. CASAVBONVS. (o) Sed, haec sino. Dico tamen, Christum, quem oportebat ὑψωθῆναι, exponi in Cruce non tantum ignominiae causa, spectandum a singulis, sed ita exponi, ut quasi uideatur aflari, in monte, quem, partim ob altitudinem, partim ob corporum circumiacentium absentiam, maximus Solis premit aestus, radiis illius tanto ardentius, tantoque liberius aduolantibus. Sic Igne cinctus est suspensus in Cruce Messias, undecunque spectetur. Quae si expendantur, mirari desinet quiuis, cur languens ille in palo conqueratur, effusum se esse instar aquae, cor diffuxisse, colliquefactum in medio uiscerum, exaruisse uires instar testae, linguam faucibus haerere, et quae sunt alia. (p) Ququam enim haec, aliqua ex parte, repetere possis recte ab effuso sanguine et extorto, per angores in horto et monte, per spinas, per flagra, per claues denique trabales in cruce ipsa; dum, sanguinis circulo machinam, scimus, sustineri hominis, et corporis uitam in sanguine spectari, Deus asserit: Ipsae tamen loquendi formulae deducunt te ad ignem quandam ardoris haud uulgaris, grauiterque prementis. Vnde enim colliquefcit cera, nisi ab igne proximo? Quorsum referendum est exarescere illud, nisi ad ipsam uim ignis, humidum omne e corpore exsiccantem? Ipsaque lingua hominis tum demum faucibus haeret, quando per ignem internum, sanguine agitato, humidum consumitur. A qua causa sitis est reperenda Messiae uehementissima, et difficulter restinguenda, quam queribundus eloquitur in cruce: Διψῶ. (q) Ceterum, notatu dignissimum est, quod, ipsos Iudaeos antiquiores, uerba haec Psalmi XXII. Messiae uindicantes, exinde incredibilem eius aestum atque ardorem, corpus affigentem, probare, intelligamus. Locus est Traditionis cuiusdam uberioris, in IALKVT, (r) quae legitur etiam in PESIKTA, et a uariis uiris eruditis excerpta fuit, latineque

(m) Not. ad AVGVSTIN. de Ciu. Dei, p. 697. (p) PS. XXII. 15. 16.

(n) De Ciu. Dei, L. XII. c. IV. (q) IOANN. XIX. 28.

(o) Exercit. Anti-Bavon. XVI. p. 545. (r) Comment. in Ies. LX.

translata. (s) Verba sunt: אמרו שכוע שבן דוד בא בו מכיארן קורות של ברזל ונותנים לו על צוארו עד שנכפף קומתו והוא צועק ובוכה ועולה קולו לחרום אמר לפניו רבונו של עולם כמה יהא כחי כמה יהא רוחו כמה יהא נשמתו וכמה יהא אברי לא בשר ודם אני על דixerunt: (Veteres:) *Qua septimana uenerit Filius Davidis, afferent trabes ferreas, eiusque collo imponent, usque dum incuruetur statua ipsius. Unde ille clamorem edet ac fletum tantum, ut uox eius ad coelum usque ascendat. Dicit (Messias) coram eo: (Deo O. M.) O Domine huius uniuersi, qualis est uirtus uestra? Quamdiu haec sustinebunt spiritus meus, anima mea, ac membra mea? Nomen et ego caro et sanguis sum? Propter hanc horam fleuit David, cum dixit: (Pl. XXII. 16.) EXARUIT, SICUT TESTA, VIRTUS MEA.*

§. XV.

Quodsi tamen caussas, ob quas, cum igne Paschalis Agni, aestum, qui Christum in cruce torquet, cum illius uero affatione, huius mortem conferamus, exquiras, accipe has iam distinctius, sed in compendio. In carne torrenda animantis cuiusuis, sanguinem primum, constat, excitari, commoueri, agitari, idque ob impetum et uehementiam ignis, in carnem irruentis. At, quor, quaequo, caussae aderant in Christo, quae sanctissimum illius, sed uere humanum, exagitare poterant sanguinem, metus, quatenus naturae competit humanae, horror, perturbatio ineffabilis, dolores animae, tormenta corporis, ignis multiplicis generis, saeuens in Christum sine interuallis, de quo supra. His atque compluribus caussis aliis, uel ante affixionem, ebulliens redditur sanguis, ut, suis e sedibus pulsus, copiose, in grumis et guttis concreteris, e Seruatore madente descendat in terram. Interim hic ipse sanguinis motus, in carne assanda productus primum, sedatur tandem ita et conquiescit, ut in carne, liquore suo priuata, seroque naturali, ad uitam sustentandam necessario, carente, sensim paulatimque sanguis consumatur. Idem factum in Christo, quis est, qui non intelligat? ubi multum quidem effusum est sanguinis, tam ante affixionem, quam ipso in ligno; reliqua tamen pars eius, ratione quadam successiua, consumta ipso in corpore, dum serum, et liquores, uelut uitalium

E

(s) Vid. PETR. GALATIN. de Arcan. Cathol. Verit. L. VIII. c. XI. p. 573. sq. ABR. CALOV. Bibl. Ilustr.

ad Ies. LX. p. 315. Clar. SOMMERI. Spec. Theol. Sobaricae, p. 58.

ralium spirituum uehiculum, cum iis uero, spiritus ipsi uitales, exhauriebantur. Manet igitur *caro*, dum igni admouetur torrenda, forma sua à specie, *integra*, licet succus exarescat internus. Habes hic figuram Christi, in Cruce extincti, qui, in omni hoc aestu, quantuscunq̄ fuerit ille, relinquitur integer, nullo consumto membro, per flammamur saeuitiam, omnibus tamen affectis; quo fit, ut tanto plus perpetiatur ille, in carne atque atque anima, doloris atque tormenti. Quando caro iam assa redditur, *Odorem* spirat ea dulcem et iucundum. Quidni de Christo pronunciaueris idem, qui quanto similior, per Sacrificium Expiatorium, personae est Pontificis Maximi, in Sacro Anniuersario Piaculari, quantoque plus *suffimenti* incendit *in timore Domini*, (t) tanto fragrantior est Odor Mortis, Odorque Carnis eius, non tantum in naribus Dei, cui se offert Christus *εις ὄσμην ἐνώδιας*, (u) sed in uniuerso etiam, qua patet, orbe, ubi meritum fide amplexis odor ille fit *ὄσμην ζωῆς εις ζωὴν*, (x) eosque dignos facit, qui *ἐνώδια Χριστοῦ* queant appellari. (y) Hic Odor Mortis uel uestes perfundit Messiae, quae *fragrantissimae* sunt Vati Diuino. (z) Carne assa reddita, superest nihil, quam ut *comedatur*. Quid ueris doctriinae Christi sectatoribus iucundius est, quid exoptatius, *cibo* illo spiritali, quo uescuntur nutriendi ad uitam aeternam, qui, quicquid habet fragrantiae, quicquid dulcedinis, ex morte accepit Messiae. Sed, haec et alia explanatione digna latiori sunt, quam, quae a pagina capiatur. Inrerim, ex his omnibus, clare distincteque licet perspicere, *carnem Agni assam* non tantum nullum aliud respectasse *Supplicium*, a Messia referendum, nisi Crucis; sed nullam etiam *maclatae* umbram *hostiae*, ad repraesentandum Sacrificium Christi Expiatorium, accommodatiorem fuisse atque efficaciorum, praeter solius imaginem Agni Paschalis. Probetur utrumque, sed paucis. Quatuor mortis uolentiae genera, siue *Supplicia*, usu introducta ab Hebraeis, memorantur in TALMVDE, quorum tamen nullum referri potest ad mortem in Cruce. Non *Decollatio*, quia, neque in Paschali Agno, neque in Agno Dei, caput fuit a corpore auulsum. Non *Lapidatio*; haec enim iterum neque Typo conuenit, neque Antitypo. Non *Combustio*, quia non solum Agnus, igni licet expositus, iniectus tamen in eundem non fuit, sed integer e furno extractus: sed Christus etiam, a flammis circumductis, haudquaquam quoad membra consumtus fuit

(t) IES. XI. 3. ubi significatus ex-
pedatur *Hippiliens*.

(u) EPH. V. 2.

(x) II. CORINTH. II. 16.

(y) II. CORINTH. II. 14.

(z) PS. XLV. 9.

fuit corporis. Non denique *Strangulatio*, quae fieri nequit, si uel cultro maetatur quidpiam, ut Agnus, uel clauis transfigitur, ut actum cum Christo. Pergimus ad alterum. Multa quidem fuere *Sacrificia*, Deo oblata olim, quae igne fuerunt adolenda et comburenda, ut uis indicaretur flammaram, quae in hostiam Dei sacratissimam incurrere debebant aliquando; tam distincte tamen praefigurare Sacrificium Christi non potuerunt, uti Agnus Paschalis. Ea enim Sacrificia in altari, eiusque lignorum strue, comburebantur integra, reducta in cinerem: At Christus, qui non uidere debebat cinerem, tantum, instar Agni, torrendus fuit, assandus atque exsiccandus igne. Dignissima, quae huc aduocentur, uerba sunt, quibus pie et elegantissime Vir Magnificus, Summeque Reuerendus, Patronus meus, aetatem sancte uenerandus, BERNARD. WALTH. MARPERGERVS, (a) de Typo differit Crucis, in Agni huius assandi figura spectando: *Die Kinder Israel wußten schon aus dem Fürbilde DES GEBRATENEN OSTER-LAMMES, daß in denen heißen Flammen, die ihren Erlöser wollenden würden, derselbe zwar um und um mit größser Angst, Quahl Marter und Bangigkeit umgeben seyn, auch von Innen und von Aussen nichts, als Gottes gerechte Eifer-Hitze, uerspühren würde; daß er aber dauon doch nicht uerzehret und uernichtet, sondern ihnen nur zur Nahrung, Sättigung und Belebung, bereitet werden würde.* Quo cum loco conferantur et ea, quae distincte, de ipsa Christi Crucifixi, cum Agno Asso, comparatione, Doctissimus tradit CAMPEG. VITRINGA. (b)

§. XVI.

Quaerunt Interpretes, quae uerae sint caussae huius, *de carne assa*, praecepti, ab ipso Numine distincte promulgati, harumque appellare solent diuerfas, quas strictim attingemus, breuiterque. *Prima* est, modum hunc parandi cibos omnium esse simplicissimum, cum fiat sine ulla re alia, sine condimento aromatis, sine aquae liquore, sine lebetis instrumento, solo aestu ignis, unde ceteris, compositis uidelicet ac mixtis, longe sit antefereendus. Hinc *Assum* idem, quod *solum*, ueteribus est, ac *simplex*; Sic, *Assa* uox, *Assae* tibiae. (c) *Secunda*, cibum *assum* omnium haberi antiquissimum. Ob eamque causam Diis suis *assam* tribuere *carnem*, aiunt, HOMERVM, VARRONEM, alios. Et certe, *Heroum* etiam ueterum

E 2 cibum

(a) *Im grossen Süh- und Sünd-Opfer des grossen Verjühn-Tages*, p. 752.

(b) *Obseru. Sacrar. L. II. c. X. p. 417. 418.*

(c) *FESTVS*; *de Verbor. Signif. u. Assa.* Conf. NOT. DACER, et ANTON. AVGVSTINI.

cibum fuisse, testes sunt ATHENAEVS, PLATO, SERVIVS, apud PETR. CASTELLANVM. (d) *Tertia*, carnis hanc speciem, prae elixa et ceteris, conducere maxime profecturis, cum humor et succus, non effusus, ut fieri solet in coctione, sed introrsum tractus, carneque septus et conclusus, robur addat corpori, (e) quo opus fuerit Israelitis, tantum susce- pturis iter, quantum ex Aegypto in terram Canaan, uia non ordinaria, sed multis extensa anfractibus, instituendum erat. Ita inprimis ad Exod. XII. commentatur BONFRERIVS. *Quarto*, celerius carnem pa- rari assam, quam elixam. Quod confirmatur exemplo quodam, de- prompto ex HOMERO, eiusque Scholiasta, EYSTATHIO. At, quid magis expetendum hic uidebatur, quam festinatio, ipsa iniuncta Lege illa, edendum esse agnum *כֹּזֵרָה* cum festinatione. (f) MAIMONIDES: *Fes- tinationis causa fiebat quoque Assatio, quoniam non fuit eis (Israelitis) illic otium ad cibos exquisite coquendos, et praeparandos;* (g) ex translatio- ne BVXTORFII. Comparentur uerba Hebraeorum aliorum apud HOT- TINGERVM. (h) *Quinta*, carnis assae odorem fragrantioresse esse mul- to, quam elixae. Factum ergo illud, aiunt, in odium Aegyptiorum, a carnibus abhorrentium agnorum et animalium omnium, uelut a re abo- minabili. Ita, in loco quodam, idem MAIMONIDES. *Sexta*, assam car- nem cibum esse Regum, Principum et Magnatum. Israelitis igitur, egressis e seruitute, libertatique redditis, haud conuenire, ut, more ulgi, et eorum, quibus curta est supellex, edant elixa, sed sola eos de- eere assa. Conf. locus Hebraeorum uberior, apud HOTTINGERVM. (i) Hae inquam causae sunt potiores, quae non ab Hebraeis adducuntur tantum, sed a nostris etiam Interpretibus doctioribus, quorum alii referunt eas solum, alii simul defendunt. Quae etiam inconuenientes habendae non sunt, licet alteram robore suo superet altera. Verum, quocumque etiam examinentur modo, et, quotquot excogitentur aliae, tantam tamen vim non habent, quanta est in *mysterio*, haecenus dilucidius expo- sito, quod praecepto includitur diuino, ideoque causis allatis ab ipsis Christianis Interpretibus et Philologis, uelut sola certa et uerissima, con- tinuo subnectitur. (k) Vnde plura differere de iis, hic non uacat. Prae- tereo

(d) De Esu Carnium, L.I. c. VII. p. 51.

(e) CASTELLAN. l. c. p. 52.

(f) EXOD. XII. II.

(g) More Neboch. P. III. c. 46. p. 483.

(h) De Iure Hebraeor. p. 23.

(i) l. c. p. 23.

(k) Conf. ABR. CALOV. *Bibl. Illustr. in Exod. p. 367.* ANDR. RIVETI *OO. T. I. p. 892.* VENER. PARENTIS *Bibl. Exeget. ad Exod. XII. 8.* SAM.

tereo etiam, quae disputat IO. SPENCERVS, (1) qui inter causas huius promulgatae Legis refert simul hanc, distingui Israelitas a *gentibus*, ac respicere illum, *carnibus nescendi assis*, in sacris Zabiorum ac festis diebus receptum, quem confirmat PLVTARCHI testimonio, itemque HERODOTI. Vbi hoc maximopere dolemus, quod ipsum mysterium, de quo sententiam piam adducit BOCHARTI Vir eruditus, pro eo habeat, quod *gratis, et minore cum molestia, dici possit, quam probari uel redargui*. Quae tamen cogitata Spenceriana, ex antea dictis iam corruentia, pluribus persequi festinatio prohibet.

§. XVII.

Dum ad finem decurrit argumenti nostri euolutio, subtexenda sunt, loco, plane ultimo, pauca, de *Iudaeis hodiernis*. Hi, quamquam noctem Paschalem magno agunt cum gaudio, insignique, ut creditur ab ipsis, celebritate, praeceptum tamen diuinum, *de edenda*, hac in nocte, *carne assa*, quod ceteris omnibus, de praesenti Festo datis, sanctitate non inferius est, haud obseruant. Quia enim illis iam Templi deest Atrium, in quo Agnus maestandus, quia carent Altari, ubi adolendus adeps, quia nullus adest Sacerdos, hoc, in altari, qui peragat, intermittenda est tanti executio praecepti, taciteque fatendum, uerum adesse Agnum Dei, Messiam. Abest igitur in Coena Iudaeorum Paschali, quod est praecipuum, et, dum Leges obseruare student diuinas, summam negligunt, iure quodam desiderandam. Quae enim hodie, in nocte Paschali, apponuntur in mensa, haec sunt: Herbae amarae, nasturtium, apium, petroselinum, raphanus maior, massa quaedam, ex flauo coloris rebus conflata, ex iuglandibus, pomis, melle, apud Orientales uero Iudaeos, atque Italos, ex ficibus aridis, uuis passis, caryotis, cet. uino admixto cum aqua, ut referatur aliquo modo massa illa, labore seruili calcanda in Aegypto, quemadmodum interpretantur ipsi. Apponuntur placentae tres azymae, inuolutae linteolis, ad formam massae, nullo tintae fermento, atque ex Aegypto exportandae, ob festinationem. (m) Nihil adest *assis*, praeter particulam quandam carnis. Quam tamen RITTANGELIUS *armum* dicit *ouillum fumatum*, qui assus non est, KIRCHNERVS uero, particulam *carnis assae*, communiter a *uitulo* accipi solitam. Verum, quicquid hoc sit, omnino ab *Agno* abhorret *asso*. Neque

E 3

iplos

BOCHART. *Hierozoic. T. I. p. 597.*LVND. *Iud. Heiligth. p. 993.*(1) *De Legib. Hebraeor. Ritual. L. II, c. IV. p. 243. sqq.*

(m) Conf. de his SEDER HAGGADA

SCHEL PESACH, ed. Rittangel. p. 92.

KIRCHNERI *Iud. Ceremon. p. 92.*

iplos Iudaeos *toſtum* uel *aſſum* agnoſcere in Paſchate, ex loco inſigni probatur MAIMONIDIS, (u) quem tantum ex uerſione LVD. DE COMPIEGNE aſcribam: *Olim in Nocte Paſchatis quaerebant liberi: Cur ceteris noctibus carne ueſcimur toſta, cocta, elixa, hac uero ſolam edimus Toſtam.* Sed pergit: *Hoc autem tempore, quoniam Sacrificio caremus, nemo dixerit: Hac uero ſolam edimus Toſtam.* Abrogata igitur eſt *caro aſſa Paſchalis*, et quidem, quod diuinari facile poteſt, inde a temporibus Templi exciſi. Seruato-rem enim noſtrum ſanctiſſimum cum diſcipulis, in Paſchate *συνεσθίμω*, Agnum ediſſe *aſſum*, dubio caret. Namque eo tempore, quo Paſchali ueſcebantur Agno Iudaei, Lex haec diuina ab ipſo obſeruata Chriſto fuit, qui Sacramentum Agni Paſchalis eo uſque retinuit, donec morte ſua auferret, corporique cederet umbra. Et quid ſibi uolunt phraſes, *ετοιμάζειν τὸ Πάχα, (o) Φαγεῖν τὸ Πάχα, (p)* niſi ad ipſum reſpiciatur Agnum. Si dicas, *Πάχα* et *Ποσά Paſchale* etiam notare *Epulum*, non negamus: Sed, quid, ſi opponamus tibi *τὸ εἶναι τὸ Πάχα, (q)* de quo ait Chriſtus. Sane, *maſtatio* haec non pertinet ad conuiuium quoddam, placentiſ, raphano, herbis, inſtructum, ſed ad ipſam ſanguinis animantis effuſionem. Itaque uere Paſchate ueſcitur Seruator ueſpere. Inter errores enim piſtorum, quos collegerunt PHIL. ROHRIVS, FABRICIVS, HILSCHERVS, IVNGERVS, alii, retuleris omnino picturam quandam ſingularem, *Suſati*, apud Weſtphalos, in Comitatu Marchico, reperiundam, ubi in Templi cuiuſdam fenestris exhibetur Chriſtus, Coenam celebrans ultimam, ita tamen, ut non conſumatur, conſueto more, Agnus, ſed *Perna fumoſa*, quae, a Weſtphalis parata, magni omnino putatur nominis, ceteriſque creditur antecellere omnibus! Quo fit, ut et peregrinantibus, ioci cauſa, Agnus hic Suſatenuſum Paſchalis ſoleat monſtrari. Verum, an putas, Chriſtum, cum conuiuii ſociis, qui omnes erant Iudaei, porcina non abſtinuiſſe carne, ſeuero prohibita diuino interdicto, abſque omni diſtinctione, ſiue aſſa ſit, ſiue cocta, ſiue fumoſa. Ergo perſtamus in ſententia, de *Agno*, a Chriſto conſumto, eoque *aſſo*. Manſit etiam haec caro aſſa ſine cōtrouerſia inter Iudaeos, Coenae Dominicae inſtitutionem parum curantes, uſque ad ruinam Templi, quo exciſo, Atrium deſtructum fuerat et Altare, ipſiuſque ideo Paſchatis uſus ceſſauit. Faxit Deus O. M. ut, uel huius abſentia Typi, de ſua conuiſi pertinacia, Iudaei, ad frugem redeuntes, uerum illum Dei Agnum, qui aetnum irae diuinae pro nobis pertulit, tandem aliquando fide amplectantur.

VIR O

(u) De Paſchate, cap. VIII. §. 2. 3.

(p) MATTH. XXVI. 17. MARC. XIV. 14.

(o) MATTH. XXVI. 19.

(q) MARC. XIV. 12. LVC. XXII. 7.

NB. p. 14. l. 30. pro, duo, lege tria. p. 23. l. 24. lege προσαρτώνται.

VIRO NOBILISSIMO,
IOANNI FRIDERICO GREIBZIGERO,

S. S. THEOLOGIAE ET PHILOLOGIAE ITEMQUE
PHILOSOPHIAE CVLTORI,

DE ASSATIONE TYPICA AGNI PASCHALIS

DISPVNTANTI,

S. P. D.

HENR. IAC. VAN BASHVYSEN,

S. S. THEOL. D. EIVSQVE ET LINGVARVM ORIENT. ATQVE HISTORIARVM
IN GYMNASIO ACADEMICO ANHALTINO PROFESSOR ORD. PRAEDICTI GYMNASII RECTOR
ET SCHOLAE SENATORIAE INSPECTOR, REGIARVM SOCIETATVM, BEROLINENSIS
DE SCIENTIA ET ANGLICANAE DE PROPAGANDA FIDE,
SOCIVS.

A quo tempore Musis nostris, bene praeparatus, ualedixisti, cuius rei usum iam exploratissimum habes; Vtinam Tuum exemplum sequerentur omnes, nec rudes ad Academas contenderent, ut magnos Doctores cum fructu audire possent: Saepius de Te Tuisque studiis sollicitus fui, hoc seculo, quo plures malis perduntur consiliis, quam bonis aurem praebent. Tibi enim Auctor eram, studio Theologico perpetuo adiungendi studium *Linguarum et Historiarum*. Nec una me spes lactauit, Te aurem meis praebiturum monitis, cum unus post alterum aduolaret nuntius, Te in palaestra *Linguarum et Historiarum* assidue uersari. Fructus enim de arbore restantur. Hos prodis admodum lulentos, cum, Praefide Viro inter Literatos cognitissimo, Doctissimo Clarissimoque, Dn. CAROLO HENRICO ZEIBICHIO, Philosophiae Mag. et Facult. Philosoph. Assessore, Magni Patris Filio dignissimo, docte disseris, de *Mysterio Assationis Agni Paschalis*: Themate prolixissimi usus. Quid enim est magis, non dico curioso, sed fideli oculo, non obiter et cursorie, uerum attente et summa cum pietate; contemplandum, quam simplicissimum illud Theologiae piscatoriae, ut uir doctissimus dicere solebat, axioma, Io. I. 29. *Ecce Agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi!* Qui hoc nouit, plus scit, quam mille aridi doctores scholastici, quorum totum acumen consistebat in mera uerborum pugna, studio non ueritatis, sed uanae uictoriae. Secus agunt *Theologi* illi, qui Philosophia et Philologia, tanquam duobus oculis, armati, Mysteria sanctissima S. S. Theologiae intuentur. Illis certissimum est, omnia Theologum discere debere, quae Theologiam, non solum fundare, sed etiam illustrare soleant. Quales esse *Hebraeorum Antiquitates*, uel solus satis inter Pontificios declarauit VILLALPANDVS, ne de CORNELIO A LARIDE, ALOYSIO NOVARINO, aliisque loquar: uri Ecclesia Augustanae Confessionis VARENIGOS, SLEVOGTICOS, DIETERICOS, TARNOWIOS, ostendere potest: Et coetus Refor-matorum, de BOCHARTO, COCCCEO, ALTINGIO, BRAVNIO, VITRINGA, merito gloriari solet. Ad *Antiquitates* autem *Hebraeorum*, sine cognitione utriusque *Talmudis* et *Maimonidas*, uix dari aditum, pro me satis probarunt MAYERI, MEYERI, EDZARDI, BASSOVI, et alii rerum nostrarum Atlantes, homines, non numero, sed, ut sapientes solent, argumentorum pondere iudicandi. Ita enim rationi conuenienter loquitur Romanorum Consul non infimus, Oratorum maximus, Lib. I. de natura deorum: *Non tam auctorum myriades in disputando, quam momenta rationis quaerenda sunt. Quid enim homines sine argumentis? Larua, fucus, praetereaque nihil,*

nihil. Ipsum Tuum Thema satis ostendit, sine dictis limpidissimis, in Antiquitatibus sacris fundatis, uix aliquid solidi in difficilioribus S. S. locis illustrandis proferri posse. Quid dicit TALMVD, Tractatu de Paschate Cap. V. in ipsa Misna, §. 9. annon docet, suspendi Agnum Paschalem. Verba repetere nolo, quia T. II. Misna optimi dum uiueret amici mei, Cl. SVRENEVSH p. 159. legi possunt, Latina ueste induta. Clariora sunt, quae eadem Misna habet cap. VII. §. I. *Quomodo assant Pascha? Afferunt ueru e ligno mali granati, infigentes illud ori (Agni) usque ad nates, et ponentes crura et intestina illius intra eum.* Hic habes uocem **מטעו**, distinguendam ab altera **אמוראו**, (*Emourau*) quae occurrit cap. V. §. IO. quamque optimus SVRENEVSIYS meus uertit: *adipes illius.* Clarius SAVBERTVS, doctiss. de Sacrificiis tractatu, et ipse R. MOSCHE, Fil. MAIMONIDIS ad Misnam, p. 154. dicti Corp. Iuris Iudaici, orbi erudito in compendio a dicto Ill. Gymnasii Professore dati: Ex quo explicandus est Cl. LVNDIUS, cum de talibus agit, aut falsum Tibi finges conceptum tractationis Intestinatorum Agni Paschalis. Tantum ualet euoluere fontes et riuulos ad fontes examinare: Quod dudum ex acutissimis Doctoribus Tuis percepisti. Crucem Christi qui in his non uidet, coecus mihi est, aut pertinax: Quales pertinaces describit Cl. WERENFELSIUS in Tr. lectu dignissimo, de Logomachiis eruditorum. Audiatur, quid hoc de mysterio dicat IVST. MARTYR, in Dial. cum Tryphone Iudaeo, p. m. 259. B. Nonne Agnus mactatus consideratur in his: *Deus incipiens facere foedus cum illo, (sc. Messia) sic eum alloquutus est: Illi, quorum iniquitates sunt absconditae, imponent tibi ferreum iugum, quo te similem facient iuuencae. Propter eorum iniquitates lingua tua adhaerebit (prae angore) palato tuo. An talia tibi placent? Respondet Messias: fortasse hae afflictiones ac moerores durabunt per multos annos. Deus reponit, se decreuisse, ipsum talia passurum per integram annorum hebdomadam. Sed, si non consentias, statim illa ablaturum. Regevit Messias: Se quidem illa libenter subiturum. etc.* Quae uerba ipse legi in *Pesikta*, ex qua illa sumit et in cap. XIV. Tr. de *Arca Foed.* transtulit Cl. BVXTORFIUS: Similia dabant **רבך אבקת רבך** et ad illum Tr. utiliss. ei, qui perspectam uult habere illam *Theologiae Iudaicae* partim, quam *Kabbalam ueram* uocare soleo, HENRICVS HVLSIUS, Theologus Barauus notissimus. Nec minus Iudaicos amatores *Theologiae mysticae*, (quos supra *Kabbalistas* uocaui) subolfecisse in his mysteria, quam nos, *certiorata* scientia, ut PAVLVS loquitur, non solum nouimus, sed etiam pernouimus, facile probare possem ex BECHAIO, R. MOS. NACHMANIDE (cuius **אורת אורם** cur impressum neget Clarissimus, dum uiueret, amicissimus meus, IO. CHRISTOPH. WOLFIUS in *Bibl. Hebraea* P. II. p. 1450. nescio, cum ipse eum impressum nitide possideam, ederemque, si occasio daretur, cum **שימוש תהלים** et saepe obtuli Bibliopolis, non minus, quam *Syst. Antiqu. Heb. maius*, ut ostenderem, me non esse liberalem in promissis, et auarum in executione, ut putabant iniqui rerum optimarum, quia inuidi, Censores. Nam hic expectandum. Si enim Lexico suo Talm. XXX. annos impendit Magnus BVXTORFIUS, cur me poeniteret hos saepius lambendo meliores formare et exornare foetus) R. MENACHEM, aliosque. Sed abrumpere cogor, postquam desincere uolui, in gratulationibus operis bene scripti, et optime defensi, sub auspicijs Venerandi mihi Praesidis Tui. Perge ita amare fontes, et eris Patriae utilis, Stipendijs et Patronum praesidio et auxilio merito iuuandus. Vale et faue. Scripti Seruastae a. d. 13. Mai. 1742. in aedibus Gymn.

Anhalt.

* * *

94 A 7380

ULB Halle 3
004 073 428

June 1899 VD 17
ST

MYSTERIVM
CARNIS ASSAE,

IN
NOCTE PASCHATIS PRIMA
COMEDENDAE,
AD PRAESCRIPTVM DIVINVM,
EXOD. XII, 8, 9.

PRÆSIDE
CAROLO HENR. ZEIBICHIO,
ARTIVM MAG. ATQVE ORDINIS PHILOSOPHICI
ASSESSORE,

DIE XX. IVN. MDCCLII.
IN AVDITORIO MAIORI
ACADEMIAE VITEMBERGENSIS,

DISPV TANDO EXCVTĪET
IOANNES FRIDER. GREIBZIGER,
SERVESTA - ANHALTINVS,
SS. LL. CVLT.

⚔ * * * * * ⚔
VITEMBERGAE,
PRELO SCHLOMACHIANO.

